

Esa Storhammar

Toimintaympäristö ja pk-yritykset

Havaintoja yritysten toimintaan
vaikuttavista tekijöistä

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN BUSINESS AND ECONOMICS 89

Esa Storhammar

Toimintaympäristö ja pk-yritykset
Havaintoja yritysten toimintaan vaikuttavista tekijöistä

Esitetään Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Mattilanniemessä, A-rakennuksen salissa MaA211
kesäkuun 18. päivänä 2010 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2010

Toimintaympäristö ja pk-yritykset

Havaintoja yritysten toimintaan vaikuttavista tekijöistä

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN BUSINESS AND ECONOMICS 89

Esa Storhammar

Toimintaympäristö ja pk-yritykset
Havaintoja yritysten toimintaan vaikuttavista tekijöistä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2010

Editor
Tuomo Takala
School of Business and Economics, University of Jyväskylä
Pekka Olsbo
Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-3938-0
ISBN 978-951-39-3938-0 (PDF)

ISBN 978-951-39-3879-6 (nid.)
ISSN 1457-1986

Copyright © 2010, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2010

ABSTRACT

Storhammar, Esa Tapani

Local environment and the small and medium sized enterprises. Observations of the factors which affect the operations of firms.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2010, 186 p.

(Jyväskylä Studies in Business and Economics

ISSN 1457-1986; 89)

ISBN 978-951-39-3938-0 (PDF), 978-951-39-3879-6 (nid.)

English summary

Diss.

This report is a collection of articles that have been written over a relatively long period of time and that are based on diverse material. The articles, however, share some common denominators: small and medium-sized enterprises (SMEs) and regional point of view. SMEs are examined in the context of a local operational environment. In addition to the interaction networks created in business operation, SMEs also often have strong bonds - inter-organisational and interpersonal - with their local operational environment.

These articles aim to answer two main questions, which concern the connections between enterprises and their operational environments. First of all, the articles examine the success of enterprises in diverse operational environments. Does the success of SMEs vary in diverse operational environments, and do the differences between environments explain the possible differences in success? Secondly, the articles examine the "behaviour" of enterprises in diverse operational environments, and the extent of the connection between this behaviour and the environment. The main issue behind these questions is developing entrepreneurship and regions. An empirical approach is heavily emphasised in this dissertation: answers to research questions are searched for mainly from empirical data.

Although there are discernible differences in the entrepreneurship in different regions, the successfulness and renewal of enterprises share many common features. Factors concerning the successfulness and renewal of enterprises, such as orderliness, know-how, activeness and networking, as well as the perceived differences of the branches, bear great importance in the regional development of entrepreneurship. A key factor in developing entrepreneurship is involving SMEs in innovation networks, which may require new ways and means of regional development of entrepreneurship.

Keywords: SMEs, local environment, networking, strategies, innovations, regional development

Author's address	Esa Storhammar School of Business and Economics University of Jyväskylä, Finland P.O. Box 35 FI-40014 University of Jyväskylä, Finland esa.t.storhammar@jyu.fi
Supervisors	Professor Tuomo Takala School of Business and Economics University of Jyväskylä, Finland
Reviewers	Professor Paavo Okko Department of Economics Turku School of Economics, Finland Docent Antero Koskinen School of Business and Economics University of Jyväskylä, Finland
Opponents	Professor Emeritus Paavo Okko Department of Economics Turku School of Economics, Finland Docent Antero Koskinen School of Business and Economics University of Jyväskylä, Finland

ESIPUHE

Jalkapallotermein ilmaistuna tämän työn loppuun saattaminen meni jatkoajalle, jonka viimeisillä hetkillä ratkaisevan maalin teko onnistui. Oheiseen työhön on koottu suhteellisen pitkän ajanjakson kuluessa valmistuneita artikkeleita. Näiden muodostamasta palapelistä on hyvällä pelisilmällä pyritty kokoamaan teemaltaan yhtenäinen kokonaisuus. Tässä onnistumiselle on annettava tunnustusta koko valmennustiimille, jonka jäsenille eriteltyt kiitokset seuraavaksi.

Pitkän prosessin kuluessa olen saanut ohjausta ja neuvoja sekä tukea ja kannustusta monelta taholta ja monilta ihmisiltä. Pahoittelen, jos joidenkin kiitoksen ansainneen nimi on unohtunut listalta. Ensinnäkin tahdon kiittää viimeisestä kaarteesta aina maaliin saakka kannustaneita ja hyviä ohjeita jakaneita oppiaineen professoria Tuomo Takalaa sekä esitarkastustyön huolella tehneitä ja vastaväittäjiksi lupautuneita professori Paavo Okkoa ja dosentti Antero Koskista. Jotta loppusuoralle pääsee, täytyy taittaa koko viimeinen kierros. Kiitokset kirjittämistä raskaalla takasuoralla professori Matti Koiraselle ja johtavalle tutkijalle Jari Ritsilälle. Koska matka on ollut pitkä, tahdon kiittää professori Hannu Niittykangasta pitkäaikaisesta tuesta ja tutkimustyötä eteenpäin vievistä ajatuksista vuosien varrella. Ehdottomasti minun täytyy kiittää hyvää yhteistyöstä artikkelien kirjoittamisessa Hannu Littusta, Tuomo Nenosta, Timo Tohmoo ja Seija Virkkalaa. Pitkäaikainen työtoveruus ja ystävyys on parasta mitä työpaikka voi tarjota. Niinpä tahdon kiittää ihmisiä, joiden kanssa olen työskennellyt vuosikymmenten ajan tutkimuskeskuksessa (K-STT) ja viime vuosina tiedekunnassa. Tahdon kiittää myös taloustieteiden tiedekuntaa sen tarjoamasta hyvästä tutkimusympäristöstä.

Ilman rahoitusta tutkimuksen tekeminen ei olisi mahdollista. Kiitän tutkimustyön rahoituksesta Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmää (YTR) ja kauppa- ja teollisuusministeriön ProACT-tutkimusohjelmaa¹.

Lopuksi haluan kiittää perhettäni. Vaimoani Marja-Terttua kiitän yhteiselosta ja työni kieliasun viimeistelyyn saamastani avusta. Kiitän Veeraa, Venlaa ja Viijaa, koska he ovat mukavia lapsia – aikuisinakin. Pienin, mutta ei vähäisin kiitokseni kohde on viime vuosina pappalaan iloa tuonut Veeran ja Jaron poika Leo, jonka kanssa puuhastelu vie voimat ja antaa voimia jaksaa.

Jyväskylässä 18.05.2010

Esa Storhammar

¹ ProACT oli kauppa- ja teollisuusministeriön (KTM) ja teknologian ja innovaatioiden kehittämisskeskuksen (Tekes) yhteinen teknologian, elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen tutkimusohjelma.

TUTKIMUKSEEN SISÄLTYVÄT ARTIKKELIT

- I Nenonen, T. and Storhammar, E. (1997) Mapping out developing action milieus for SMEs in the Nordic countries. Paper presented at the European Regional Science Association 37th Congress, Rome, Italy 26-29 August 1997.
- II Littunen, H., Tohmo, T. and Storhammar, E. (2010) Entrepreneurial and regional growth activity in Finland. Hyväksytty julkaisuun Journal of Enterprising Culture.
- III Virkkala, S. ja Storhammar E. (2004) Maaseutu tietotaloudessa - Innovaationäkökulma kaupungin ja maaseudun vuorovaikutukseen. Maaseudun Uusi Aika 4/2004 .
- IV Littunen, H. and Storhammar, E. (2000) The Indicators of locus of control in the small business context. Journal of Enterprising Culture Vol. 8, No. 4, 343-360.
- V Littunen, H., Storhammar, E. and Nenonen, T. (1998) The survival of firms over the critical first 3 years and local environment. Entrepreneurship & Regional Development, 10, 189-202.
- VI Storhammar E. and Tohmo, T. (under review) Innovation activity in the SMEs: what factors do have effect? Small Business Economics.

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

TUTKIMUKSEEN SISÄLTYVÄT ARTIKKELIT

1	JOHDANTO.....	11
1.1	Tutkimuksen taustaa.....	11
1.2	Tutkimuksen metodologisista ratkaisuista.....	13
1.3	Empiiriset tarkastelut.....	17
1.4	Tutkimuksen rajaukset.....	19
	Lähteet.....	21
2	TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA JA KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ.....	22
2.1	Alueiden kehitystekijät ja yritystoiminta.....	22
2.2	Alue- ja innovaatiopolitiikka yritystoiminnan kehittämisessä.....	23
2.3	Yrittäjä ja yritystoiminta.....	25
2.4	Maaseutu ja yritystoiminta.....	30
2.5	Innovaatiotutkimuksen tarjoamia lähtökohtia.....	32
2.5.1	Innovaation käsite ja innovaatiotutkimus.....	32
2.5.2	Innovaatioiden diffuusio.....	34
2.5.3	Innovaatiot ja vuorovaikutus.....	35
2.5.4	Innovaatiot aluekehityksen näkökulmasta.....	36
2.5.5	Innovaatiotoiminta ja maaseutu ympäristö.....	38
	Lähteet.....	42
3	TOIMINTAYMPÄRISTÖT JA YRITYSTOIMINTA	
3.1	Original paper I: Mapping out developing action milieus for SMEs in the Nordic countries.....	49
3.2	Original paper II: Entrepreneurial and regional growth activity in Finland.....	61
3.3	Original paper III: Maaseutu tietotaloudessa – Innovaatiot näkökulma kaupungin ja maaseudun vuorovaikutukseen.....	83
4	PK-YRITYKSET ERILAISISSA TOIMINTAYMPÄRISTÖISSÄ	
4.1	Original paper IV: The Indicators of locus of control in the small business context.....	114
4.2	Original paper V: The survival of firms over the critical first 3 years and local environment.....	133
4.3	Original paper VI: Innovation activity in the SMEs: what factors do have effect?.....	148

5	YRITYSTEN UUDISTUMISKYKY JA MUUTTUVA TOIMINTAYMPÄRISTÖ	173
5.1	Yritysten ja alueiden kehitys	173
5.2	Toimintaympäristö ja yritystoiminta	174
5.3	Yritysten innovaatiotoiminta ja -strategia	175
5.4	Innovaatiot, pk-yritykset ja toimintaympäristö	176
5.5	Innovaatiopolitiikalla yritykset ja alueet kilpailukykyiseksi	178
5.6	Lopuksi	180
	Lähteet	182
	SUMMARY	184

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

“No man is an island”. Tämä Marilyn Monroen tunnettu repliikki Billy Wilderin 1955 ohjaamasta elokuvasta *“Kesäleski”* (The Seven Year Itch) lienee innoittanut Håkanson & Snehotaa (1989) nimeämään artikkelinsa osuvasti *“No business is an island: A Networks Concept of Business Strategy”*. Kyseinen artikkeli, jossa tarkastellaan yrityksen toimintaa kiinteässä vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, on ollut yksi merkittävistä lähtökohdista omille näkemyksilleni yritystoiminnan tutkimisesta. Projektitutkijan urallani minulle avautui vasta 90-luvulla mahdollisuus päästä *“omalle alalleni”*, tarkastelemaan pk-yritystoimintaa ja yrittäjyyttä, vaikka yritystoiminnan ja alueiden kehittäminen olivat olleet pitkään kiinnostukseni kohteena.

Tutkimustyöni taustalla ovat olleet, oman kiinnostuksen ohella, alueiden kehittämisestä vastaavien tahojen kiinnostus yritystoiminnan syntyyn ja kehittymiseen erilaisilla alueilla. Tässä raportissa olevien artikkelien pohjana onkin alueiden ja pk-yritysten kehittämiseen liittyviä tutkimushankkeita, joiden tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa, joita alueiden kehittämisestä vastaavat ovat voineet käyttää päätöksenteon perusteena. Tutkimushankkeissa kerätyt aineistot ovat mahdollistaneet empiirisiä tutkielmia, joissa on tarkasteltu liiketoimintamahdollisuuksien kehittymistä paikallisissa toimintaympäristöissä.

Vuosikymmenen kuluessa painotukset alueiden ja yritystoiminnan kehittymistekijöissä ja kehittämistoiminnassa ovat muuttuneet, mutta pohjimmiltaan pyrkimykset ovat säilyneet samoina. Ajan kuluessa tapahtuneet muutokset yritysten toimintaympäristössä ovat tuoneet erilaisia painotuksia, mitä ilmentävät osin myös tässä raportissa olevat artikkelit. Alue- ja pk-politiikasta ja näihin liitettyistä käsitteistä on edetty alueellisessa kehittämisessä uusiin lähtökohtiin ja käsitteisiin. Ensiksi nostettiin esiin yrittäjyys ja sen edistäminen sekä siihen liittyvä käsitteistö. Sittemmin on tuotu esiin edelliseen vahvasti kytkeytyvät ja myös toisiinsa liittyvät yritysten ja alueiden kehittämisen lähtökohdat: liiketoimintamahdollisuuksien ja innovaatiotoiminnan edistäminen. Näihin yritystoi-

minnan edistämiseen liitettiin uusiin lähtökohtiin kytkeytyvät ohjelmaperusteinen alueellinen kehittäminen, oppivan alueen viitekehys ja alueiden kilpailukyvyyn käsite.

Alkuun viitaten yritystoiminnan ja paikallisen toimintaympäristön keskinäinen vuorovaikutus on yksi tarkastelujen oleellisimmista lähtökohdista. Ensimmäkin uudet yritykset, pk-yritykset ja innovaatiot nähdään merkittävinä tekijöinä alueellisessa kehittämistyössä. Pk-yritykset ja innovaatiot tuovat talouden ja alueiden kehitykseen tarvittavaa dynamiikkaa. Toisaalta yritystoiminnan kehittymiselle (uudet yritykset, kasvu, innovaatiot) pidetään oleellisena tekijänä toimintaympäristöä. Toimintaympäristön piirteiden merkitystä korostavat myös yrittäjyyteen kohdistuneiden tutkimusten tulokset. Ympäristön ja yritysten välinen suhde onkin hyvin monitahoinen: yritys ei toimi niinkään annetussa toimintaympäristössä vaan pikemminkin osin itse luomassaan kontekstissa reaktiivisen (proaktiivisen) toimintansa kautta.

Yritysten sopeutuminen ympärillä tapahtuviin muutoksiin edellyttää niiltä aktiivista otetta toimintansa sovittamiseksi muutoksiin ja uusien liiketoimintamahdollisuuksien hakemiseen. Innovaatiotoiminta on keskeisessä asemassa tässä sopeutumisessa. Yritysten menestyminen (kasvu, kannattavuus, elossa pysyminen) toisaalta edellyttää tätä uudistumisaktiivisuutta ja toisaalta toimii myös tämän uudistumisen onnistumisen mittarina. Vaikka toimintaympäristöllä ja yritysten liiketoiminnalla katsotaan olevan selkeä yhteys, on yritysten käyttäytymiseen haettava selitystä myös niistä itsestään: yritysten ominaispiirteistä ja niiden strategisista valinnoista. Strategia-ajattelua onkin lähes mahdollista välttää tarkasteltaessa yritystä toimijana. Strategia-ajattelua voidaan käyttää yritysten liiketoiminnan eri osa-alueiden tutkimisessa (mm. tuotestrategian, markkinastrategian, innovaatiostrategian tutkimuksessa jne.) ja eri toimintoja voidaan tarkastella myös suhteessa yrityksen strategiaan.

Yritysten strategiset valinnat muotoutuvat vuorovaikutusverkostojen kautta. Verkostonäkemyksen liittäminen yritysten strategiseen johtamiseen kiinnittää huomion yrityksen "sisäisiin" ja "ulkoisiin" tekijöihin, joilla on merkitystä yrityksen tehokkaalle toiminnalle ja joita on mahdollista hallita.

Tähän raporttiin on koottu artikkeleita, jotka on kirjoitettu suhteellisen pitkän ajanjakson kuluessa ja jotka pohjautuvat eri aineistoihin. Yhteisinä nimitäjinä artikkeleissa ovat kuitenkin pk-yritystoiminta ja alueellinen näkökulma. Pk-yritysten toimintaa tarkastellaan paikallisen toimintaympäristön kontekstissa. Pk-yrityksillä on liiketoiminnan kautta syntyvien vuorovaikutusverkostojen lisäksi usein vahvat sidokset – organisaatioiden väliset ja henkilöiden väliset suhteet – paikalliseen toimintaympäristöönsä.

Keskeiset kaksi kysymystä, joihin artikkeleissa pyritään vastaamaan, liittyvät yritysten ja niiden toimintaympäristön yhteyksiin. *Ensimmäkin* artikkeleissa tarkastellaan, miten pk-yritykset menestyvät erilaisissa toimintaympäristöissä. Vaihtelee yritysten menestyminen erilaisissa toimintaympäristöissä ja selittääkö ympäristöjen erilaisuus mahdollisia eroja? *Toiseksi* artikkeleissa selvitetään yritysten "käyttäytymistä" erilaisissa toimintaympäristöissä ja sitä, missä määrin tämä käytös on yhteydessä toimintaympäristöön? Oleellinen asia näi-

den kysymysten taustalla on yritystoiminnan ja alueiden kehittäminen. Tutkielmassa painottuu voimakkaasti empiirinen ote: tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia etupäässä empiiristen aineistojen avulla.

Tässä raportin ensimmäisessä luvussa, johdantoluvussa, selvitetään tutkimuksen metodologisia ratkaisuja (1.2), ja seuraavissa luvuissa kuvataan lyhyesti raportin artikkeleita (1.3), ja esitetään tutkimuksen keskeiset rajaukset (1.4). Raportin toisessa luvussa esitetään tiiviin kirjallisuuskatsauksen pohjalta tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia ja keskeisiä käsitteitä (luvut 2.1–2.5). Raportin kolmannessa luvussa tarkastellaan kolmessa artikkelissa yritysten toimintaympäristöjä (Toimintaympäristöt ja yritystoiminta). Neljännen luvun kolmessa artikkelissa tarkastelun keskiössä ovat yritysten toiminta erilaisissa toimintaympäristöissä (Pk-yritykset erilaisissa toimintaympäristöissä). Viidettä lukua voidaan pitää synteasilukuna, jossa kootaan yhteen tutkimuksen tuloksia sekä tehdään niiden pohjalta päätelmiä ja pohditaan tutkimuksen tarjoamia lähtökohtia jatkotutkimukselle.

1.2 Tutkimuksen metodologisista ratkaisuista

Jokaisen tutkimuksen taustalta ovat löydettävissä tutkimuksen tekoa ohjanneet tieteenfilosofiset ja metodologiset lähtökohdat. Ne voivat olla mukana joko implisiittisesti tutkimuksen tavoitteiden asettamisessa, tutkimusongelman kuvauksessa ja valituissa menetelmissä tai löydettävissä siitä tutkimustraditiosta, joihin tutkimus pohjautuu. Seuraavassa esitetään tämän tutkimuksen metodologiset perusratkaisut.

Empiirisessä tutkimuksessa käytettyjä tutkimusotteita voidaan luokitella eri tavoin. Juha Näsin tutkimusotteiden jaottelussa nomoteettinen ja toimintanalyttinen tutkimusote ovat empiirisiin tutkimuksiin sovellettuja lähestymistapoja (Näsi 1981 ja 1983). Tällä jaottelulla on yhteys myös väljempään tutkimusmetodologian kahtiajakoon: objektiiviseen ja subjektiiviseen koulukuntaan. Objektiiviseen (nomoteettiseen) traditioon pohjaaville tutkimuksille on ominaista luonnontieteistä peräisin oleva tutkimuksen malli, jota leimaa metodologinen täsmällisyys ja tutkimuksen sisäisen validiuden vaatimus. Subjektiivinen (idiografinen) traditio puolestaan painottaa tulkitsevaa analyysia, intuitiivista päättelyä ja nämä huomioon ottavia tutkimustekniikoita, kuten kvalitatiivisia metodeja. (Borch & Arthur 1995.)

Kummallakin tutkimusmetodologialla on etunsa, mutta myös heikkoutensa, minkä vuoksi niiden väliltä on pyritty löytämään kolmas, lähestymistapoja lähentävä tutkimussuunta (Borch & Arthur 1995). Tässä, kolmannessa tutkimussuuntauksessa tarkastellaan, erotukseksi subjektiivisesta traditiosta, yhden tapauksen sijasta useita tapauksia, mikä antaa vahvemman perustan tapausten liittämiseen teoreettisiin lähtökohtiin (Chetty 1996). Erilaisten metodologisten lähestymistapojen piirteitä sekä vahvuuksia ja heikkouksia on esitelty seuraavassa taulukossa (Borch & Arthur 1995).

TAULUKKO 1 Tutkimusmetodologisten lähestymistapojen (objektiivinen, subjektiivinen ja "kolmas") piirteitä, vahvuuksia ja heikkouksia

Piirteet	Objektiivinen	Subjektiivinen	"Kolmas"
Tutkimusasetelma	Laajat, edustavat aineistot Teoreettinen käsitteistö tarkasti rajattu Tautamuuttujien tarkka rajaus Lineaarinen tutkimustyyli	Aineistona yksi tai muutama kohdeyritys (case) Kohteen laaja ja perusteellinen tutkiminen Teoreettisen käsitteistön ja kontekstuaalisten yhteyksien laaja huomioiminen Syklinen tutkimustyyli	Moni-tapaus-tutkimuksen suosiminen Suppeampi tapauksen tarkastelu Teoreettisen käsitteistön rajallisuus Pikemmin lineaarinen kuin syklinen tutkimustyyli
Aineiston keruu	Etäisyys vastaajiin (objektiivinen ote ja fyysinen etäisyys) Strukturoidut kyselylomakkeet Pääosin poikkileikkaustietoa	Osallistuva tai ulkopuolinen havainnointi kohteessa (yrityksessä) Autenttisen tiedon saavuttaminen Historiallista aineistoa mm. aiemmasta kehityksestä	Avain-informanttien haastattelut Arkistomateriaalien käyttö Avoimet kysymykset Vastausten keskinäinen vertailu
Aineiston analysointi	Tilastolliset monimuuttujamenetelmät Sosiometrinen tieto Tiedon kvantifiointi	Retrospektiiviset analyysit Symbolien tulkitseminen Käsitteiden kehittäminen Luokittelut	Yksinkertaiset tilastolliset menetelmät Aineiston triangulaatio
Tiedon esittely	Taulukot, matemaattinen terminologia	Monipuolisesti valaisevaa kuvausta Haastattelusitaatit Symbolien esittäminen	Deskriptiiviset taulukot Sanalliset tapauskuvaukset Haastattelusitaatit
Vahvuudet	Selittäminen Strukturoitu tieto Sisäinen validius Yleistettävyyden ennusteet Kustannuksiltaan edullinen	Ymmärtäminen Tiedon prosessi Aineiston muokattavuus Monipuolisuus Relevanttia käytännön kannalta Toimintasuuntautunut	Ymmärtäminen Osin monipuolinen aineisto Yleiskuvaus ja laajuus Kustannuksiltaan kohtuullinen
Heikkoudet	Rajoittuneet mallit Yksinkertaistaminen Etnosentrisyys Etäällä todellisudesta Käytännön sovelusten puute Staattiset mallit	Yleistettävyyden ja ennustamisen ongelmat Aineistojen liiallinen laajuus Korkeat kustannukset	Etnosentrisyys Rajoittuneisuus Menetelmiin sopivan aineiston saatavuus/ puute Puolinaisuus Yleistettävyyden ongelmat

Tässä tutkimuksessa on osioita, joissa kiinnytään selkeästi objektiiviseen lähestymistapaan niin tiedon keruun (kyselyaineistot, tilastot) kuin aineistojen analysoinninkin osalta. Kahdessa luvussa (luku 3.1 ja 3.3) käytetään lähinnä kolmannen suuntauksen lähtökohtia, joskin mukana on myös piirteitä subjektiivisesta lähestymistavasta. Metodologisiin ratkaisuihin on vaikuttanut näkemys siitä, että erilaiset lähestymistavat ja aineistot ovat pikemminkin toisiaan täydentäviä kuin poissulkevia. Tällaisen tutkimusstrategian hyötynä on se, että erilaisilla aineistoilla ja analysointimenetelmillä voidaan tuottaa samoista asioista yhdistettävissä olevia tietoa, joka on enemmän kuin eri metodeilla yksistään tuotetut (vrt. Feyerabendin näkemyksiin metodologioista ja tutkimusstrategioista, Tuomela & Patoluoto 1976; Ikäheimo 1989; Alarinta 1998).

Päätelyä ohjaa kvantitatiivisissa tarkasteluissa pitkälti deduktiivinen logiikka, toisinaan ilman ennalta asetettuja täsmällisiä hypoteeseja. Deduktiivista päätelyä pidetään ominaisena objektivistiselle tutkimusotteelle. Deduktiivisen analyysin ensimmäisessä vaiheessa muodostetaan teorian pohjalta ilmiötä selittävät kausaalisuhteet. Teoreettisen mallin pohjalta toteutetaan empiirisen aineiston kerääminen ja aineiston analysointi.

Deduktiivisen eli nomologisen selitysmallin lisäksi on olemassa induktiivinen eli probabilistinen selitysmalli (esim. von Wright 1985), jonka on katsottu antavan mahdollisuuksia kvantitatiivisen tutkimuksen laajemmalle soveltamiselle ihmistutkimukseen. Induktiossa päätely etenee yksittäisistä havainnoista teorian muodostamiseen, yleistykseen. Yleistyksen tasoja voidaan erottaa kolme: kuvaileva eli deskriptiivinen taso, aineistokohtainen selitys tai päätelmä ja hypoteeseihin pohjaava teoreettinen taso. Induktiivinen päätely liitetään tavallisesti ennalta strukturoimattomiin, kvalitatiivisiin tutkimusmenetelmiin, vaikka kvalitatiivisten menetelmien käyttö on mahdollista myös deduktiivista logiikkaa noudattavissa tutkimuksissa. Toisaalta puhtaan induktion mahdollisuutta pidetään kyseenalaisena. Tämän ongelman yksi ratkaisu on Charles Peircen esittämä abduktiivinen päätely, jossa havaintojen tekoa ohjaa johtoajatus (guiding principle). Uusi teoria ei rakennu pelkästään empiiristen havaintojen pohjalta kuten tiukasti tulkiten induktiivisessa päätelyssä, vaan havainnointia ohjaa johdonmukainen ajattelu, joka voi olla induktion tulosta tai peräisin aiemmista teorioista, tutkimuksista tai jopa intuitiosta (Peirce 2001; Niiniluoto 1999; Paavola 2004). Ongelmalähtöisessä tutkimuksessa voi helposti nähdä abduktiivisen päätelyn piirteitä - lähtökohtana ei ole tiukka teoreettinen viitekehys vaan pikemminkin aiempien tutkimusten herättämät ajatukset ja näkemykset tutkimusalueesta.

Edelle esitettyjen lähestymistapojen kanssa hyvin samankaltainen jaottelu on Eskolan (2001) empiirisen analyysin kolmijako: aineistolähtöinen, teorialähtöinen ja teoriasidonnainen analyysi. Aineistolähtöinen analyysi voidaan liittää induktiiviseen päätelyyn, teorialähtöinen deduktiiviseen analyysiin ja teoriasidonnainen analyysi vastaa abduktiivista päätelyä.

Laajalla kvantitatiivisella aineistolla pyritään luonnollisesti saamaan tilastollisesti yleistettäviä tuloksia ja haetaan syy-seuraussuhteita

tarkasteltavien ilmiöiden/tekijöiden välille. Kvalitatiivisella aineistolla puolestaan selvitetään teorialähtöisesti dynaamisia prosesseja ja vuorovaikutusta. Tavoitteena on, että erilaisten aineistojen ja analyysien kautta voidaan tuottaa tuloksia, joita voi verrata toisiinsa, ja saavuttaa tuloksia, joihin ei välttämättä yksittäisen metodin avulla päästä.

Tässä työssä tutkimusaineistoja on esitelty kunkin kuuden tutkielman yhteydessä. Merkittävänä asiana aineistojen osalta on syytä ottaa esiin niiden poikkeuksellisuus. Kvantitatiiviset aineistot on kerätty puhelinhaastatteluin, jolloin on pystytty välttämään kyselyaineistoihin yleensä liittyvä huomattava kato, joka saattaa olla tuloksien luotettavuutta merkittävästi heikentävä tekijä. Aineiston keräystapa toisaalta pienentää otoskokoja, jolla on vaikutusta puolestaan aineiston analysointimahdollisuuksiin.

Aineiston luotettavuus on kyselytutkimuksessa aina ongelma. Tulosten luotettavuutta arvioidaan kahdella toisiinsa liittyvällä käsitteellä, tulosten reliabiliteetilla ja validiteetilla. Reliabiliteetti kertoo mittauksen hyvyydestä ja tulosten johdonmukaisuudesta. Hyvä reliabiliteetti ei kuitenkaan takaa tulosten validiutta muun muassa siksi, että mittari ei mittaa haluttua asiaa tai tulos ei ole yleistettävissä. Validiteetti tarkoittaa sitä, missä määrin onnistutaan mittaamaan juuri haluttua asiaa. Tulosten validiudessa erotellaan sisäinen ja ulkoinen validiteetti.

Sisäisen validiteetin ongelmat liittyvät sekä kysymysten laadintaan että kysymyksiin saatujen vastausten luotettavuuteen. Kyselyaineiston luotettavuus määräytyy pääosin kyselylomakkeen onnistumisesta. Tässä tutkimuksessa käytetyissä kyselylomakkeissa kysymykset pyrittiin laatimaan yksiselitteisiksi. Kysymysten yhdenmukainen ymmärtäminen varmistettiin toteuttamalla tiedon keruu puhelimitse. Lisäksi lomakkeiden pohjatyö tehtiin henkilökohtaisin yrityshaastatteluin ja strukturoidun lomakkeen toimivuus varmistettiin puhelimitse koehaastatteluin. Tästä huolimatta vastaajat ovat voineet ymmärtää kysymyksiä eri tavoin.

Ulkoinen validiteetti liittyy otantaan. Ulkoinen luotettavuus kuvastaa sitä, kuinka hyvin tutkimustulokset ovat yleistettävissä koko perusjoukkoon. Aineiston ulkoista luotettavuutta heikentäviä virheitä on kahta tyyppiä: systemaattisia virheitä ja satunnaisvirheitä. Otoksen harhaisuus ja epäedustavuus, joka johtuu otannasta tai kadosta, aiheuttaa systemaattisia virheitä. Satunnaisvirhe liittyy otoksen kokoon: pieni otos ei koskaan tuota täsmälleen perusjoukosta saatavia tuloksia.

Kvalitatiivisen aineiston ja sen perusteella saatujen tulosten luotettavuutta ei voi arvioida samalla tavoin kuin kvantitatiivista aineistoa ja tuloksia. Merkittävä ero on se, ettei case-tarkasteluissa pyritä samassa mielessä yleistettäviin tuloksiin kuin survey-tutkimuksissa: tapaustutkimuksen logiikan mukaisesti pyritään tulosten analyttiseen yleistettävyyteen. Joka tapauksessa myös kvalitatiivisten tulosten on oltava valideja. Tutkimuksessa haastatteluin kerätyn kvalitatiivisen aineiston luotettavuuden arvioinnissa keskeistä on haastattelujen dokumentointi (Grönfors 1985). Validiuden osoittamisessa on näin ollen tärkeintä kuvata mahdollisimman yksityiskohtaisesti tutkimus-

prosessi. Oleellista validiuden kannalta on myös se, miten aineistoa käytetään: miten aineistoa analysoidaan ja miten päätelmiä tehdään. Aineiston analysointi teoreettisen viitekehyksen ja aiempien tutkimusten pohjalta luo perustan tulosten sisäiselle validiudelle.

1.3 Empiiriset tarkastelut

Tämän työn empiirinen tarkastelu jakautuu kahteen Lukuun. Luvussa 3 tarkastelun keskiössä on toimintaympäristö. Luvussa 4 tarkastellaan yritysten toimintaa ja etsitään tekijöitä, jotka vaikuttavat niiden toimintaan, menestymiseen ja innovaatiotoimintaan. Erityisesti selvitetään yritysten paikallisen toimintaympäristön merkitystä yritysten toiminnalle.

Toimintaympäristöä tarkastelevan osan ensimmäisessä artikkelissa (luku 3.1) lähtökohtana on dynaamisen toimintaympäristön käsite. Pohjoismaista on tilastollisten tarkastelujen pohjalta valittu kustakin maasta kolme erityyppistä kehittyvää aluetta: 1) korkean teknologian alue, 2) perinteisen pk-yritystoiminnan alue ja 3) kehittyvä maaseutualue. Keskeisenä tavoitteena tässä tutkimuksessa oli selvittää, mihin tekijöihin positiivinen kehitys on perustunut tai perustuu erilaisilla alueilla. Alueita on tarkasteltu tilastojen ja alueilla tehtyjen haastattelujen perusteella.

Yhteisenä piirteenä lähtökohdiltaan erilaisilla alueilla on suhtautuminen yrittäjyyteen: yrittäjyyttä arvostetaan ja tuetaan, alueilla katsotaan olevan myös hyviä yrityksiä ja yrittäjiä, jotka tarjoavat positiivisen esimerkin yrittäjyydestä. Erilaisuudesta huolimatta alueiden yritykset joutuvat kohtaamaan samanlaisia muutoksia: nopean teknologisen kehityksen, kiristyvän kilpailun, kansainvälistymisen ja talouden markkinavetoisuuden. Ratkaisut uusien haasteiden edessä vaihtelevat alueiden lähtökohtien vuoksi. Korkean teknologian alueilla korostuvat tietoon ja teknologiaan painottuvat ratkaisut. Perinteisillä pk-yritystoiminnan alueilla tarvitaan puolestaan resursseja teknologian, kansainvälistymisen ja verkostoitumisen edistämiseen. Maaseutualueilla taas yritystoiminnan edistämässä on julkisella tuella merkittävä rooli taloudellisen ja inhimillisen pääoman kasvattamisessa.

Luvun toisessa artikkelissa (luku 3.2) tarkastellaan maakuntien yritystoiminnan vilkkauksen ja yritysten kasvun vaihtelua. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää dynaamisen toimintaympäristön viitekehyksestä käsin yritystoiminnan vilkkauksen ja yritysten kasvun keskinäistä yhteyttä eri alueilla. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että teollisuusyritysten osalta yritys- ja kasvuaktiiviteetti kytkeytyvät toisiinsa. Alueilla, joilla käynnistyy paljon teollisia yrityksiä, on myös kasvuaktiiviteetti voimakkainta ja päinvastoin. Tarkastelu ei osoita muiden toimialojen osalta samanlaista yhteyttä yritysten perustamisen ja yritysten kasvun välillä.

Luvun kolmannessa artikkelissa (luku 3.3) tutkimuksen kohteena on maaseudulla sijaitsevien yritysten innovaatiotoiminta. Tapaustutkimuksessa tarkastellaan kolmen toimialan maaseutuyritysten innovaatioprosesseja kaupungin ja

maaseudun vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkimuksen mukaan toimialat eroavat vuorovaikutuksensa suhteen toisistaan. Perinteisellä teollisuuden alalla, puuteollisuudessa, yritysten innovaatiotoiminnan vuorovaikutus edustaa kah-tiajakautumisen konsensusmallia, jossa alueellinen erikoistuminen tarjoaa maa-seudulle omia vahvuusaloja. Puualan osaamistihentymät luovat edellytyksiä alan ja yritysten kehitykselle myös maaseudulla.

Elektroniikkateollisuus poikkeaa selvästi edellisestä. Alan yritysten asema innovaatioverkostossa edustaa kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen jäännösnäkökulmaa. Innovaatiotoiminta on keskittynyt toimialan johtaville yri-tyksille, ja innovaatiot leviävät vain tarpeen mukaan alihankkijoille ja sopimus-valmistajille. Kolmannella tarkastelussa mukana olleella toimialalla, ohjelmisto-tuotannossa, asema innovaatioverkostoissa on kaksijakoinen. Ala on toisaalta keskittynyt suuriin keskuksiin, mutta toisaalta tarjoaa mahdollisuuksia yritys-toimintaan myös maaseudulla. Maaseudulle sijoittuneilla yrityksillä on suhteel-lisen itsenäinen asema vuorovaikutusverkostoissaan, joten alan vuorovaikutuk-sen voi katsoa edustavan jatkuvuusmallia ja rajoitetusti myös sekoitusmallia. Toimialojen eroilla voidaan nähdä implikaatioita myös innovaatiotoiminnan edistämiseksi.

Luvussa 4 tarkastellaan yritysten toimintaa erilaisissa toimintaympäris-töissä ja etsitään tekijöitä, jotka vaikuttavat niiden menestymiseen ja innovaa-tiotoimintaan. Luvun ensimmäisessä artikkelissa (luku 4.1) tarkastellaan yrittä-jän persoonallisuuden piirteiden vaikutusta pk-yrityksen toimintaan käyttäen kahta erilaista persoonallisuusmittaria. Tutkimuksessa vertaillaan yleistä kont-rolliorientaatiota ja strategista kontrolliorientaatiota suhteessa yrityksen toimin-taan. Tulosten mukaan strategisen kontrolliorientaation mittari kiinnittyy pk-yrityksen tavoitteisiin, strategiseen päätöksentekoon ja menestykseen parem-min kuin yleinen mittari ja yhdistää yrittäjän piirteet yrityksen toiminnan kaut-ta yrityksen kilpailutilanteeseen ja toimintaympäristöön.

Toisessa luvun 4 artikkelissa (luku 4.2) tarkastellaan uusien yritysten me-nestymistä erilaisissa toimintaympäristöissä. Tutkimuksessa selvitetään, mitkä yrittäjää ja yritystoimintaa kuvaavat tekijät vaikuttavat pk-yritysten menesty-miseen erilaisilla alueilla. Uusien yritysten selviytyminen ensimmäisistä toimin-tavuosistaan kytkeytyy vahvasti käynnistysvaiheen suunnitelmallisuuteen, joka edellyttää yrittäjältä riittävää osaamista. Alueellinen tarkastelu osoittaa, että ongelmallisinta selviytyminen on kehittyneillä palvelukeskuseuduilla, joissa perustetaan myös paljon yrityksiä. Kehittynyt tuotantorakenne näyttää alenta-van kynnystä käynnistää yrityksiä. Ongelmana ovat yrittäjiksi ryhtyvien puut-teelliset tiedot ja taidot.

Luvun kolmannessa artikkelissa (luku 4.3) tarkastelun kohteena on pk-yritysten innovaatiotoiminta erilaisissa toimintaympäristöissä. Tutkimuksen ta-voitteena on selvittää, eroavatko yritysten innovaatioaktiivisuus ja innovaatio-profiilit erityyppisissä toimintaympäristöissä (maaseututypologia). Alueelliset erot pk-yritysten innovaatioaktiivisuudessa ovat keskiarvotestien perusteella vähäisiä, samoin innovaatioprofiilien erot. Alueellisten erojen vähäisyyttä voi selittää se, että vaikeat olosuhteet kannustavat innovoimaan (North & Smallbo-

ne, 2000) ja se, että innovaatioverkostot voidaan ulottaa alueen ulkopuolelle. Logistisen regressiomallin mukaan pk-yritysten innovaatioaktiivisuutta selittävät liikevaihdon kasvu, verkostoituminen ja aktiivinen innovaatiostrategia. Näillä tekijöillä on yhteys yritysten toimintaympäristöön ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Luvussa 5 pohditaan yritystoiminnan menestymisen edellytyksiä erilaisissa toimintaympäristöissä. Keskeiseksi asiaksi nousee yritysten uudistumiskyky, innovaatiotoiminta, jolla yritykset voivat säilyttää kilpailukykyä, tai parantaa sitä hakemalla toiminnalleen uusia kilpailuetuja. Tehokas innovaatiotoiminta edellyttää yrityksiltä (yrittäjiltä) aktiivista otetta uusien liiketoimintamahdollisuuksien (innovaatioiden) havaitsemiseen. Tässä oleellista on strateginen ote innovaatioihin eli innovaatiostrategia. Innovaatiostrategian muotoutuminen on prosessi, joka tapahtuu yrittäjän, yrityksen ja toimintaympäristön muodostamassa kokonaisuudessa. Erilaiset toimintaympäristöt asettavat haasteita innovaatiopolitiikalle: miten innovaatiotoimintaa voidaan edistää alueellisista lähtökohdista käsin? Oleellinen tekijä yritystoiminnan kehittämisessä on pk-yritysten saaminen mukaan innovaatioverkostoihin. Tämä vaatii uudenlaisia tapoja (vuorovaikutus) ja välineitä (rahoitus- ja tukimuodot) erityisesti alueellisilta toimijoilta.

1.4 Tutkimuksen rajaukset

Tutkimuksessa tarkastellaan pääasiassa yritystoimintaa Suomessa, maamme eri alueilla. Tämä on otettava huomioon tuloksia arvioitaessa. Suomalaisesta yritysaineistosta saatuja tuloksia voidaan pitää ainakin jossain määrin soveltuvina Pohjoismaihin ja läntiseen Eurooppaan (vrt. North & Smallbone 2000). Tätä vahvistaa jossain määrin ensimmäinen artikkeli, jossa muista artikkeleista poiketen tarkastellaan erilaisten toimintaympäristöjen tarjoamia mahdollisuuksia yrittäjyydelle ja pk-yrityksille kaikissa Pohjoismaissa.

Tutkielmat rajautuvat ajanjaksolle 1996–2006, joka on mielenkiintoinen ajanjakson suomalaisessa yritystoiminnassa ja alueellisessa kehityksessä. 90-luvun puolivälissä ohjattiin ohi syvästä lamasta ja talous lähti vahvaan nousuun, jota kesti 2000-luvun alkuvuosiin saakka. Viimeiset vuodet ajanjaksolla ovat jo hitaan kasvun aikaa. Tämän ajanjakson kuluessa tapahtui muutoksia myös näkemyksissä yritysten ja alueiden kehittymisestä, mikä heijastuu myös eri aikaan kirjoitettuihin artikkeleihin.

Artikkeleissa on keskitytty tarkastelemaan pk-yritysten toimintaa; suuret yritykset on jätetty pääosin tarkastelujen ulkopuolelle (poikkeuksena luvun 3.2 artikkeli, joka perustuu alueiden yritystilastoihin). Tällä rajauksella on luonnollisesti vaikutusta moniin tuloksiin, joita artikkeleissa on esitetty, ja niistä tehtyihin päätelmiin. Yrityksiä tarkastellaan niiden liiketoiminnan näkökulmasta, jolloin keskiöön nousevat tähän toimintaan kytkeytyvät asiat: liiketoiminnan osat alueet, yritysten strategiat ja verkostoituminen. Monet yritystoimintaan liittyvät ilmiöt jäävät näin tarkastelujen ulkopuolelle kuten omistajuuteen liittyvät ky-

symykset sekä monet yritysten sisällä tapahtuvat toiminnot ja prosessit. Yrittäjyyttä tarkastellaan artikkeleissa ns. ulkoisen yrittäjyyden pohjalta, joka on tavallaan yhdenmukainen edellä mainitun yritystoiminnan tarkastelun kanssa: tutkimuksen kohteena ovat liiketoimintamahdollisuudet erilaisissa toimintaympäristöissä. Edellä on tuotu esiin koko raporttia koskevia rajoituksia, joilla on merkitystä tulosten ja niiden tulkintojen kannalta. Artikkelikohtaisia rajoituksia on esitetty kunkin artikkelin yhteydessä.

LÄHTEET

- Alarinta, J. 1997. Public Innovation Policy and Rurality of the Local Environment. University of Helsinki. Seinäjoki Institute for Rural Research and Training, Reports and Articles 51.
- Borch, O.J. & Arthur, J.M. 1995. Strategic networks among small firms: implications for strategy research methodology. *Journal of Management Studies* 32:4, July, Blackwell Publishers Ltd, 419–441.
- Chetty, S. 1996. The Case Study Method for Research in Small- and Medium-sized Firms. *International Small Business Journal*, Vol 15, No 1, 73–85.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. PS-kustannus. Gummerus. 133–157.
- Feyerabend, P. 1976. Kuinka olla hyvä empiristi. Teoksessa Tuomela, R. ja Patoluoto, I. (toim.) *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet, osa I*, 322–362. Gaudeamus, Helsinki.
- Grönfors, M. 1985. Kvalitatiiviset kenttätöyömenetelmät. 2. painos. WSOY, Juva.
- Håkansson, H. & Snehota, I. 1989. No Business is an Island: the Network Concept of Business Strategy. *Scandinavian Journal of Management*, Vol. 5, No. 3, 187–200.
- Ikäheimo, S. 1989. Filosofisia mietteitä laskentatoimen tutkimuksen kehityksestä ja jaottelusta. *Liiketaloudellinen aikakauskirja* 1/1989.
- Niiniluoto, I. 1999. Defending Abduction. *Philosophy of Science* 66 (September 1999), 436–451.
- North, D. & Smallbone, D. 2000. Innovative Activity in SMEs and Rural Economic Development: Some Evidence from England. *European Planning Studies* 8, 87–106.
- Näsi, J. 1981. Tutkimusten kokonaiskehysten logiikasta, tutkimuskokonaisuuksien analyysiperusteet esimerkkitapauksina eräät liiketaloustiede, hallinnon tutkimukset. Tampereen yliopisto, yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja A2: Tutkielmia ja raportteja 22. Tampere.
- Näsi, J. 1983. Tieteelliset tutkimusotteet ja suomalainen liiketaloustiede, hallinto. Viitekehysten konstruointi ja historiallis-paradigmaattinen analyysi. Tampereen yliopisto, yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja A2: Tutkielmia ja raportteja 24. Tampere.
- Paavola, S. 2004. Abduction as a Logic and Methodology of Discovery: the Importance of Strategies. *Foundation of Science* 9. Kluwert Academic Publishers, Netherlands, 267–283.
- Peirce, C. S. (2001). Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia. Suom. Markus Lång. Vastapaino, Tampere.
- Tuomela, R. & Patoluoto, I. (toim.) 1976. *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet, osa I*. Gaudeamus, Helsinki.
- Von Wright, G. H. 1985. *Filosofisia tutkielmia*. Kirjayhtymä, Helsinki.

2 TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA JA KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

2.1 Alueiden kehitystekijät ja yritystoiminta

Alueiden kehittämisessä ja kehittämässä on yritystoiminnalla keskeinen rooli. Uudet yritykset, pk-yritykset ja innovaatiot on nostettu merkittävään asemaan sekä elinkeinoelämän kehityksessä yleensä että alueellisessa kehittämistyössä. Työllisyyden ja alueellisen kehityksen näkökulmasta odotukset ovatkin suuntautuneet yhä enemmän tuotannollisiin pk-yrityksiin ja palvelusektoriin ja näiden kehittämiseen etenkin innovaatioiden kautta. Pk-yritykset ja innovaatiot tuovat talouden ja alueiden kehitykseen tarvittavaa dynamiikkaa. Uusia yrityksiä syntyy jatkuvasti, ne kehittyvät ja kasvavat, ja jotkin niistä päätyvät aikanaan suurten yritysten joukkoon. Voidaan hyvällä syyllä sanoa, että ilman pk-yrityksiä ei olisi jatkuvuutta. Toiseksi pienet yritykset ovat välttämätön osa elinkeinoelämäämme uusien innovaatioiden, alueiden kehittämisen ja maamme yleisen vaurastumisen kannalta. Kolmanneksi pk-yritykset ovat elinkeinoelämää uudistava voima ja hitaasti muutoksiin reagoivia suuryrityksiä täydentävä sektori. (Kettunen 1980, 1; Lahti 1986, 26-31; Acs 1992.) Tosin nykyisin suuretkin yritykset näyttävät reagoivan nopeasti, sillä supistukset ja yksikköjen lopetukset tulevat usein melko yllättäen.

Alueellisen kehittämisen yhteydessä on ryhdytty puhumaan yhä enemmän sisäsyntyisestä, endogeenisestä, kasvuprosessista, sen alulle saattamisesta ja vahvistamisesta alueiden kehittämisen ratkaisevana tekijänä. Endogeenisen kasvuprosessin keskeisiä tekijöitä ovat paikallinen yrittäjyys, sosiaaliset verkostot, innovatiivinen miljöö, tuotannontekijöiden joustavuus ja institutionaaliset rakenteet (D'Arcy & Giussani 1993). Paikallisen kehitysprosessin luonteenomaisia piirteitä ovat tiedon ja inhimillisen pääoman ulkoisvaikutusten hyödyntäminen ja edistäminen, paikallisten toimijoiden ja instituutioiden aktiivinen toiminta, alueellisen identiteetin vahvuus ja vahva 'kehityseetos'. Tiedon ja osaamisen "ylivuoto" on myös uuden kasvuteorian avainkohta: uuden kasvu-

teorian mukaan teknologinen kehitys on ennen kaikkea endogeeninen tekijä kasvuprosessissa (Okko 1992).

Paikallista kehittämistä on lähestytty tutkimuksissa eri tavoin. Näitä lähestymistapoja on kuvattu sellaisten laajojen otsikoiden alla kuin 'yrittäjäkulttuuri', 'teollinen alue' ('industrial district'), 'innovatiivinen miljö' ja 'schumpeterilainen kilpailu'. Lähestymistavat sisältävät sekä yhteisiä aineksia että eroavat toisistaan korostaessaan eri tekijöitä tärkeinä asioina. (D'Arcy ja Giussani 1993.)

Alueiden merkityksen kasvun rinnalla eurooppalainen havainto on aluekehityksen monimuotoisuus, mosaiikkimaisuus (Illeris 1993). Kehitys jopa samantyyppisillä alueilla on voinut olla hyvin erilaista eri maissa. Alueellisen kehityksen keskeisten tekijöiden on nähty samalla sekä lisäävän että vähentävän keskittymishyötyjä. On arvioitu, että yksinkertainen keskus-syrjäalue-jako on purkautumassa ja mosaiikkimaisuus tulossa sen tilalle (maaseutualueiden kehityksen mosaiikkimaisuudesta Katajamäki ja Kaikkonen 1991). Paikallisten olosuhteiden ja paikallisuuden merkitys yleensäkin alueen kehityksen ratkaisevana tekijänä on kasvava. Alueilla on siis aikaisempaa tiukemmin oman kehityksensä avaimet käsissään. (Tervo 2000.)

Alueelliset erot eivät ole viime vuosikymmenen kuluessa, aluepoliittisista painotuksista huolimatta, vähentyneet vaan pikemminkin on tapahtunut keskittymistä, jota toteutettu politiikka ei ole kyennyt pysäyttämään. Esimerkiksi valtion tiede- ja teknologianeuvosto (VTTN 2003, 49) kuvaa tätä kehitystrendiä seuraavasti: *"Tiedon ja osaamisen suurimmat keskittymät, kärjessä pääkaupunkiseutu, Oulun, Tampereen ja Turun seudut, ovat menestyneet hyvin sekä kansainvälisesti että kansallisesti. Suuret yliopistokaupungit ovat muodostuneet tietovaltaisen uuden talouden kehittymisen keskuksiksi. Myös uusi yritystoiminta, vaurauden kasvu ja muuttoliike ovat keskittyneet niiden vaikutusalueille."* Työllisyyden kasvu on liittynyt tietojen ja kommunikaatioteknologian kasvuun, eli sen kasvu on ennakoitunut myös muiden alojen työpaikkojen kasvua (Sisäasiainministeriö 2002).

Keskusalueet ovat saaneet voimakasta muuttovoittoa pienistä keskuksista ja maaseutualueilta. Alueellisesti keskittyvä kehitys on merkinnyt monien paikkakuntien elinvoiman hiipumista. Näin on käynyt erityisesti niillä maaseutualueilla, joilla sekä maa- ja metsätalouden että julkisen sektorin työpaikat ovat vähentyneet ja joihin ei ole muodostunut uusia tuotannollisia työpaikkoja.

2.2 Alue- ja innovaatiopolitiikka yritystoiminnan kehittämisessä

Aluepolitiikka ja teollisuuspolitiikka liittyvät historiallisesti toisiinsa. Teollisuuspolitiikalla on toisaalta pyritty rakennemuutokseen ja tuotannolliseen kasvuun ja toisaalta estämään alueellisten ja sosiaalisten erojen kasvua kohdentamalla osa teollisuuspolitiikan rahoitusvälineistä aluepoliittisiin perusteisiin. Aluepolitiikan osalta onkin puhuttu tasa-arvo- ja tehokkuustavoitteista. Tehokkuustavoite on ilmennyt mm. kansakunnan resurssien mobilisaatiossa. Sodan jälkeinen teollisen kasvun projekti perustui kotimaisten raaka-aineiden hyödyntämiseen ja jalostamiseen, korkeaan investointiasteeseen ja viennin vahvistamiseen.

Taloudellinen kasvu perustui Vartian ja Ylä-Anttilan (1996) mukaan modernisaatioon ja pyrkimykseen luoda teollistunut ja kaupungistunut Suomi. Taloudellisen kasvun ajateltiin leviävän eri puolilla maata sijaitsevista teollisuusyhdyskunnista ympäröiville alueille.

Viime vuosikymmenelle (90-luvulle) voidaan ajoittaa ainakin kolme suurta muutosta. Ensinnäkin tehokkuustavoitteen merkitys kasvoi tasavotavoitteen kustannuksella. Toiseksi aluepolitiikka eriytyi kaupunkipolitiikaksi, osaamiskeskuspolitiikaksi ja maaseutupolitiikaksi. Kolmanneksi valtiojohtoisesta aluepolitiikasta siirryttiin monitasoiseen ja monen toimijatahon alueelliseen kehittämiseen, jota toteutetaan ohjelmaperusteisesti. Tämän suuntaista kehitystä edistivät etenkin vuoden 1995 jälkeen EU:n aluepolitiikka ja rakennerahasto-ohjelmat. (Vartiainen 1998; Virkkala 2002)

Tietotalous näyttää keskittyneeltä ilmiöltä. Castellsin ja Himasen (2001) mukaan Suomen talous on kilpailukykyistä, tuottavaa ja innovatiivista. He kuitenkin toteavat tietoyhteiskunnan ytimen, tietointensiivisten ja innovatiivisten toimintojen, keskittyneen alueellisesti muutamiiin suuriin keskuksiin. Tietotaloudessa alueellista kasautumista on selitetty toimijoiden lähekkäisen sijainnin tärkeellä innovaatioiden muodostumisen näkökulmasta, tiedon ylivuodoilla ja tiedon alueellisella juurtuneisuudella.

Alueet ja niiden kehittämissä politiikat kohtaavat nykyisin globalisoituvan tietotalouden haasteet. Tieto paitsi lisää taloudellista kasvua, myös muuttaa taloutta ja yhteiskuntaa. Usein nähdään, että tietotalous perustuu informaatioteknologian alan teknologisiin muutoksiin. Tällöin ei oteta huomioon ns. perinteisiä toimialoja, jotka nekin käyttävät tieteellistä ja teknistä tietoa tuotantosysteemeissään.

Innovaatiopolitiikka on sisällöltään teknologiapolitiikkaa laajempaa innovaatioprosesseihin vaikuttamista. Sen alaan kuuluvat teknologian diffuusion edistäminen, tieteen tulosten siirtäminen ja soveltaminen sekä erityisesti pk-yritysten kehittäminen. Lähestymistapana innovaatiopolitiikassa on ollut ns. systeeminen näkemys innovaatioista sekä pyrkimys verkostojen rakentamiseen. Innovaatiopolitiikalla pyritään hajauttamiseen, alueellistamiseen ja rakentamaan yritysten resursseja ja kapasiteettia. (Shienstock 1999.)

Innovaatiopolitiikan onnistumista Suomessa perustellaan erityisesti korkean teknologian alojen menestymisellä ja teknologian nopealla kehityksellä eri aloilla. (esim. VTTN 2003, 67; Kauppa- ja teollisuusministeriö 2002). Onnistuminen liitetään yleensä siihen, että Suomessa on sovellettu kansallisen innovaatiojärjestelmän viitekehystä kehittämissä työssä (Ormala 1999). Suuret tutkimus- ja kehittämissä investoinnit tukivat teollisuuden rakennemuutosta 1990-luvulla ja edistivät Suomen talouden erikoistumista tietointensiivisille kasvu-aloille.

Vuonna 2008 valmistuneessa kansallisen innovaatiostrategissa on tavoitteeksi asetettu laaja-alaista ja monipuolistaa innovaatiopolitiikkaa ja sen toteutusta. Strategian perusvalintoja, joilla pyritään suuntaamaan innovaatiotoimintaa ja tämän edellyttämiä toimenpiteitä, on neljä: innovaatiotoiminta rajattomassa maailmassa, kysyntä- ja käyttäjälähtöisyys, innovatiiviset yksilöt ja yhtei-

söt sekä systeemisyyt. Strategiaa on konkretisoitu määrittämällä kullekin perusvalinnalle kaksi toimenpiteiden painopistealuetta. Strategian alueellisena tavoitteena on vahvistaa alueellisia osaamisen keskittymiä ja tätä kautta luoda edellytyksiä eri alueille tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnalle. (Kansallinen innovaatiostратегия 2008.)

Innovaatiopolitiikkaan katsotaan sisältyvän myös muiden kuin ns. korkean teknologian alojen innovaatiotoiminnan edistäminen. Sen ajatellaan kohdistuvan etenkin pk-yritysten innovaatiokyvyn kehittämiseen. Vaikka esimerkiksi kansallisten teknologiaohjelmien avulla on pyritty myös ns. perinteisten toimialojen kehittämistoiminnan edistämiseen, näyttää siltä, että pienten yritysten henkilöresurssit eivät riitä niihin osallistumiseen, sillä ne ovat tiiviisti sidoksissa päivittäiseen liiketoimintaan.

Koska yksittäisen yrityksen voimavarat eivät riitä koko innovaatioprosessin hallintaan, yritykset hakevat verkostoitumisen kautta tietoa ja voimavaroja innovaatiotoimintaan. Yritysverkostojen ohella keskeisessä asemassa ovat suhteet tiedon tuottajiin yliopistoihin, korkeakouluihin, tutkimuslaitoksiin yms. Yliopistojen kiinnostus yritysyritysohön perustuu rahoituksen hankintaan ja kiinnostavaan tutkimuskenttään. Yritysten tarjoamista yhteistyömahdollisuuksista ovat hyötynneet erityisesti teknilliset korkeakoulut ja lääketieteelliset tiedekunnat. Toimivin tutkimusyhteistyön muoto on interaktiivinen tutkimus, jossa tietoa siirtyy kumpaankin suuntaan. Kaksipuolisen tiedonsiirron edellytyksiin kuuluvat luottamus ja kompetenssi. Nämä lähtökohdat myös rajaavat yhteistyötä: aina ala ei tarjoa riittävän haasteellisia tutkimuskohteita (perinteisten alojen vähittäiset uudistukset tuotteissa ja tuotantoprosesseissa), resursseja (tiedollisia ja taloudellisia) ei aina ole riittävästi tällaiseen yhteistyöhön (pienet yritykset) tai yhteistyöverkostot ovat saattaneet muodostua lähinnä suuriin keskuksiin (periferiassa olevien yritysten vaikea päästä mukaan). (Sitra 2002, 18–20.)

Tietoon ja osaamiseen perustuvan kehityksen myötä ”oppivan alueen” käsite on levinnyt ja leviämässä tieteen kentiltä erääksi aluekehittämisen taustamalliksi ja usein myös kehittämisen perusteluksi. Oppivan alueen suunnittelumallin lähtökohdaksi on homogeeninen alue, minkä vuoksi mallin soveltaminen voi johtaa helposti kaupunki- ja keskusaluevetoisiin ”oppivan alueen” strategioihin ja edelleen alueelliseen keskittymiseen. Tämä johtuu siitä, että tutkimuslaitokset ja korkeakoulut ovat sijoittuneet suurimpiin kaupunkeihin, joissa on myös enemmän yrityksiä ja mahdollisuus niiden välisiin tiiviisiin vuorovaikutusverkostoihin. Siitä syystä EU:n alueellisen innovaatiopolitiikan tueksi kehitettyä mallia tulisi täydentää kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta painottavalla innovaatiotarkastelulla (Virkkala 2003).

2.3 Yrittäjä ja yritystoiminta

Yritystoiminnan kehittymisen (mm. uudet yritykset, kasvu, innovaatiot) keskeisiksi tekijöiksi voidaan eri näkökulmista nostaa joko yksilö, ympäristö tai liiketoiminta-mahdollisuudet. Kyseiset tekijät ovat keskeisessä asemassa

rakenteiden näkökulmasta yrittäjyyttä tarkastelevissa tutkimuksissa. Yritysten syntyä ja liiketoimintaa voidaan tarkastella myös prosessien näkökulmasta. Tällöin tarkastelun keskiöön nostetaan yksilöön, ympäristöön ja liiketoimintamahdollisuuksiin kiinnittyvät prosessit. (Kuhmonen et al. 2006.)

Piirreteoria ja kontingenssiajattelu

Piirreteoria korostaa yksilön persoonallisuuden piirteitä yritysten synnyn ja menestymisen taustalla (ks. esim. Bird 1989; Littunen 2001). Kuten Niittykangas (2007) huomioi, on piirreteorialla edelleen kantavuutta yrittäjyystutkimuksissa sitä kohtaan esitetystä kriitistä huolimatta. Piirreteoreettisten tutkimusten ongelmana on ollut yksilön irrottaminen sosiaalisista yhteyksistään, jolloin huomiotta ovat jääneet mm. tilanteesta ja ympäristöstä kumpuavat tekijät. Lisäksi yrittäjyyttä edistävinä piirteinä on tuotu esiin ja painotettu mitä erilaisimpia yrittäjyyteen liitettyjä persoonaa kuvaavia tekijöitä, mikä on ollut omiaan tuomaan sekaannusta tutkimussuuntaukseen. Yrittäjyyttä selittävästä piirteistä kestävämpinä Niittykangas (2007) nostaa esiin: suoriutumismotivaation (McClelland 1961), kontrollipremissit (Rotter 1966; Levenson 1981), innovatiivisuuden ja riskinottokyvyn (Casson 1982). Kriitistä huolimatta piirreteoria tarjoaa edelleen yhden lähtökohdan yritystoimintaa koskevalle tutkimukselle.

Piirreteoreettisen lähestymistavan rinnalle on noussut muita, yritystoimintaa laajemmasta perspektiivistä tarkastelevia suuntauksia, mm. kontingenssiajattelua kannattava koulukunta (Gilad & Levine 1986). Lähestymistavan mukaan yritysten syntyä ja kehitystä ei voida tarkastella tilanteesta ja toimintaympäristöstä irrallaan. Näkökulma ei sulje yksilön piirteitä pois tarkastelusta, mutta yksilön piirteet eivät näkemyksen mukaan yksin selitä yritysten syntyä, vaan perustaminen on sidoksissa perustamistilanteeseen laajasti ymmärrettynä. Tämä voidaan tulkita myös siten, ettei ole löydettävissä mitään selvää yrittäjäpersoonaa, vaan yrittäjyys on mahdollinen vaihtoehto suurelle osalle väestöä. Keskeiseksi kysymykseksi nousee tällöin, mitkä ovat nämä yritysten syntyyn vaikuttavat ulkoiset tekijät. Tekijöitä on lähestytty jakamalla ne kahteen ryhmään: työntö- ja vetotekijöihin (Storey 1991; Gilad & Levine 1986). Jaottelu antaa mahdollisuuden perinteisen tieteenaloittaisen lähestymistavan uudelleen tulkintaan, eikä psykologisen ja sosiologisen lähestymistavan usein varsin keinotekoinen erottaminen ole tarpeen. Toimintaympäristön piirteiden merkitystä korostavat myös yrittäjyyteen kohdistuneiden tutkimusten tulokset (esim. työttömyyden ja yrittäjyyden välistä riippuvuutta tarkastelleen tutkimuksen tulokset, Niittykangas & Tervo 1993).

Strategia-ajattelu ja verkostot

Strategia-ajattelua on lähes mahdotonta välttää tutkittaessa mitä yritystoiminnan osa-alueita tahansa yrityksen näkökulmasta, ts. tarkasteltaessa yritystä toimijana. Strategia-ajattelua ei sovelleta vain yritysten eksplisiittisen tai implisiittisen strategian tarkasteluun, vaan sitä käytetään myös yritysten liiketoiminnan eri osa-alueiden tutkimisessa (mm. tuotestrategian, mark-

kinastrategian ja työvoimastrategian tutkimuksessa). Eri toimintoja voidaan tarkastella myös suhteessa yrityksen strategiaan.

Strategiatutkimuksessa on erotettavissa kaksi päälinjaa: kova ja pehmeä (Näsi 1991, 31–45). Kovan linjan strategia-ajattelussa painotetaan systemaattista suunnittelua ja toimintojen johtamista (management) sen pohjalta. Linjalle on ominaista normatiivisuus yritystoiminnan suhteen ja osin tämän vuoksi painottuminen suuriin ja/tai menestyviin yrityksiin. Pehmeän linjan strategiatutkimuksissa korostuvat inhimilliset tekijät, kuten yritysten johtaminen (leadership), yrityskulttuurit ja vuorovaikutussuhteet. Pehmeää linjaa edustavia tutkimuksia leimaa deskriptiivisyys. Niissä tarkastelun kohteina ovat usein pienet yritykset ja yrittäjyys; myös kiinnostus epäonnistuneisiin yrityksiin on näkyvää. Koulukuntajakko strategiatutkimuksessa ei luonnollisestikaan ole näin jyrkkäräinen, vaan niitä yhdistävät piirteet, muutokset traditioiden sisällä ja koulukuntien vuorovaikutus luovat kuvan monimuotoisesta strategiatutkimuksen kentästä.

Strategian käsitteeseen ei ole yksiselitteinen. Strategian käsitettä koskevat näkemykset poikkeavat toisistaan kolmen perusasian osalta: ensiksikin käsitteen laajuuden osalta (sisältääkö käsite sekä tavoitteet, joihin yritys pyrkii, että keinot niiden saavuttamiseksi), toiseksi strategian komponoinnin osalta (voidaanko strategia jakaa komponentteihin) ja kolmanneksi strategian muodostamisprosessin mukaanoton osalta (onko tavoitteiden asettaminen osa strategian muodostamisprosessia). (Hofer ja Schendel 1978)

Toisaalta strategian käsite on määritelty usein sisällöltään varsin yksiselitteisesti: strategia on tulkittu yleisesti suunnitelmaksi, kuten esimerkiksi Bracker (1980). Tähän tulokseen vaikuttaa tietenkin Brackerin tarkastelema ajanjakso, 70-luvun strategiatutkimus. Mintzberg on tulkinnut väljemmän strategiankäsitettä. Hänen mukaansa strategia voi olla luonteeltaan suunnitelma, asema markkinoilla, näkemys tulevaisuudesta ja yrityksen asemasta siinä tai toimintamalli päätösten jatkuvassa virrassa (Mintzberg 1987). Vaikka strategia voidaan tulkita yrittäjän valinnaksi, ei tämän valinnan välttämättä edellytetä olevan kaikin osin tietoinen (Mintzberg 1978), mitä kuvaavat esimerkiksi Mintzbergin jo aiemmin (1973) hahmottelemat strategian muodostamisen kolme tyyliä. Tietyt perusvalinnat, esimerkiksi toimialan valinta, johtavat luonnostaan osin ennakoitavissa oleviin valintoihin (ks. Porter 1979 ja 1981).

Kettusen (1986) mukaan yrityksen strategialla tarkoitetaan resurssien, teknologian, tuotteiden ja markkinoiden valinnalla luotua toiminnallista kokonaisuutta yrityksen tarkoituksen toteuttamiseksi. Samankaltaiseen lopputulokseen päädytään tulkitsemalla yrityksen strategia toimintamalliksi päätösten jatkuvassa virrassa (Näsi 1986 ja 1987). Taustalla on näkemys strategisen ajattelun sekä yrityssuunnittelun ja operatiivisen johtamisen läheisistä kytkennöistä. Tulkinta lähtee siitä, että yrityksen johdonmukainen toiminta voidaan tulkita yrityksen strategiaksi. Johdonmukainen toiminta sinällään voi perustua suunnitelmaan, asetettuihin konkreettisiin tavoitteisiin tai yrittäjän näkemykseen tulevaisuudesta. Mintzbergin (1973) mukaan sopeutuva toiminta-

tapa on myös mahdollinen, oma strategian muodostamistapansa, jolloin strategiaa perinteisessä mielessä ei aina ole mahdollista löytää.

Edellä esitettyjen näkemysten perusteella yrityksen strategian muotoutumiseen vaikuttavat sekä yrityksen sisäiset että ulkoiset tekijät. Niinpä yrityksen menestykselliseltä toiminnalta edellytetään ulkoista ja sisäistä yhteensopivuutta (esim. Rhenman 1972; Norman 1976). Analyyttistä lähestymistapaa yrityksen sisäiseen ja ulkoiseen sopeutumiseen edustaa ns. LCAG-kehikko (Porter 1981). Kehikko antaa yritykselle perustan, jonka avulla se voi rakentaa strategiaa johdonmukaisesti ja analyttisesti eri tekijöitä harkiten. Strategiaturkimuksissa on tarkasteltu myös analyysikehikon yksittäisten osien vaikutusta strategian kehittymiseen (tutkimuksista esim. Niittykangas 1992). Myös yrityksen ulkoisen ja sisäisen yhteensopivuuden tarkastelulla on yhtymäkohtia yritysverkostoista esitettyihin näkemyksiin (vrt. Håkansson & Snehotla 1989).

Pk-yrityksissä yrityksen osaaminen liittyy usein läheisesti yrittäjän osaamiseen. Pienissä yrityksissä strategia on yrittäjän valitsema, mikä vaikuttaa yrityksen toiminnan organisointiin. Yrittäjän osaamisen ja asenteiden voidaan olettaa vaikuttavan niin yrityksen omien toimintojen organisoimiseen ja johtamiseen kuin yrityksen ulkoisiin suhteisiinkin (Borch, O. & Arthur, M. 1995). Yrittäjäpersoonana voidaankin kytkeä yrityksen strategisiin valintoihin, ja yrityksen strategisen suuntautumisen voidaan katsoa toimivan välittäjänä yrityksen omistajan persoonallisuuden piirteiden ja yrityksen toimintatapojen välillä (Kickul & Gundry 2002; Littunen & Storhammar 2000).

Yksi tapa tarkastella pk-yritysten toimintaa on luokitella yritykset strategisiin ryhmiin joidenkin kriteerien perusteella. Strategisten ryhmien käsite perustuu siihen, että toimialan yritykset voidaan ryhmitellä strategioiden mukaan ja että yritysten reaktiot ulkoisiin ärsykkeisiin ja niiden käyttämät kilpailukeinot määräytyvät sen mukaan, mihin strategiseen ryhmään yritys kuuluu (esim. Porter 1979; Newman 1978; Mascarenhas 1989).

Snow ja Hambrick (1980) nostavat esille neljä erilaista strategian tunnistamis- ja mittaamistapaa: tutkijan päättelyn, johdon oma luonnehdinnan, ulkopuolisten asiantuntijoiden käytön ja objektiivisten indikaattoreiden käytön. Kaikkiin mainittuihin strategian tunnistamisen vaihtoehtoihin liittyy myös ongelmia, joiden vuoksi niiden rinnakkainen käyttö on perusteltua. Keskeinen kysymys tunnistamis- ja mittaamistavan valinnassa on se, pyritäänkö tutkimuksessa tilastollisiin yleistyksiin vai ovatko sen tavoitteet muunlaiset. Myös valittu tutkimusote vaikuttaa strategioiden tutkimisessa käytettäviin menetelmiin. Tulkitsevan tutkimusotteen mukaan yritysten strategioita ja niihin vaikuttavia tekijöitä ei kyetä tavoittamaan standardoidun tiedonhankinnan kautta, vaan syvällisellä yrityskohtaisella tiedonhankinnalla (case-tarkastelut). Erilaisten objektiivisten indikaattoreiden käyttö ja tutkijan niistä tekemät päätelmät puolestaan ovat tavallisia tutkimuksissa, joissa pyritään tulosten yleistettävyyteen.

Strategia kytkeytyy ja mukautuu myös yrityksen elinkaareen (elinkaari-ajattelusta esim. Kimberly 1981; Porter 1984). Yksinkertaistaen voidaan sanoa,

että yrityksen strategiat vaihtelevat sen mukaan, onko yritys kasvuvaiheessa (varauksin käynnistysvaiheessa) vai kypsyys- tai taantumavaiheessa. Dynaamiset kasvuvaiheessa olevat yritykset hakevat verkostoista joustavaa resurssia, osaamista ja uusia ideoita (vrt. Rothwell & Dodgson 1991). Vakiintuneet, pysähtyneet yritykset puolestaan voivat painottaa kustannustekijöitä: esimerkiksi innovaatiotoiminnalla haetaan kustannussäästöjä. Todellisuudessa yrityksen kehitysvaiheen ja strategisen käyttäytymisen yhteys ei ole näin yksinkertainen. Yrityksen (yrittäjän) osaamisen ja sen tottumusten voidaan olettaa ohjaavan vahvasti pk-yrityksen toiminnan organisointia koskevia valintoja (vrt. Nelson & Winter 1982). Elinkaariajattelua on käytetty havainnollistamaan myös yrittäjältä vaadittavia ominaisuuksia (esim. Bird 1989) sekä yrityksen ominaisuuksia ja valintoja (Porter 1984).

Yrityksen toimintojen organisointia ja verkostoitumista voidaan tarkastella myös strategisen johtamisen näkökulmasta. Muun muassa Jarillo liittää verkostoitumisen vahvasti yrityksen strategiseen käyttäytymiseen (Jarillo 1988). Yrityksen strategisen johtamisen näkökulmasta on oleellista tehdä ero kontrolloitavien toimintojen, joita yritys kykenee johtamaan, ja ei-kontrolloitavien toimintojen, välillä (Häkansson ja Snehota 1989). Verkostoajattelun liittäminen strategiseen johtamiseen johtaa väljempään tulkintaan organisaation rajoista ja yrityksen verkostosuhteista. Verkostonäkemyksen liittäminen yritysten strategiseen johtamiseen keskittää huomion yrityksen "sisäisiin" ja "ulkoisiin" tekijöihin, joilla on merkitystä yrityksen tehokkaalle toiminnalle, ja tekijöihin, joita on mahdollista hallita.

Verkostonäkemyksen mukaan yritys ei toimi niinkään annetussa toimintaympäristössä, vaan pikemminkin osin itse luomassaan kontekstissa reaktiivisen toimintansa kautta. Verkostomallissa toimijana ei pidetä yksittäistä yritystä, vaan verkostosuhteissa olevien yritysten joukkoa. Näin organisoinnissa korostuu toimintojen ja resurssien yhdistäminen verkon sisällä - eli huomio kohdistuu enemmän resurssien integrointiin kuin niiden valvontaan (Häkansson ja Snehota 1989.) Yritysstrategian verkostomalli organisaatorajat ylittävänä soveltunee paremmin yritysten toiminnan tulkinta-kehikoksi tai strategian muodostamisen kehikoksi kuin yksittäisen yrityksen strategiaksi.

Yritysten verkostoitumisessa on nähtävissä sekä pakkoa että vapaaehtoisia pyrkimystä hedelmälliseen yhteistyöhön. Kaikkien yritysten on oltava vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, ja tähän liittyy vuorovaikutussuhteiden pakon elementti. Vuorovaikutuksen arvioidaan kuitenkin kasvavan lisääntyvissä määrin yritysten omien intressien pohjalta (Curran et al. 1993): yritysten yhteistyösuhteiden määrä kasvaa, yhteistyöstä tulee aiempaa intensiivisempää ja yhteistyösuhteiden pysyvyys lisääntyy. Yritysten verkostoitumisen voidaan olettaa perustuvan yhä enemmän yritysten strategiseen käyttäytymiseen. Verkostot elävät ja muuttuvat näin yritysten strategisten valintojen kautta. Yrityksen strategisen käyttäytymisen näkökulmasta verkostot eivät muodosta kiinteää struktuuria vaan verkostoihin liittyy dynamiikkaa, jonka kautta yritys voi hakea kilpailuetuja. Pienten yritysten verkostoitumisessa korostuvat henkilösuh-

teet, mistä syystä pienten yritysten vuorovaikutuksessa on keskeistä kilpailun ohella sosiaalinen luottamus (Mønsted 1995).

2.4 Maaseutu ja yritystoiminta

Maaseutua ja kaupunkeja on määritelty lukuisin eri perustein. Maaseudusta lähtevä määrittely on korostanut areaalisuutta, alkutuotannon keskimääräistä suurempaa osuutta elinkeinorakenteessa, harvaa asutusta, pitkiä etäisyyksiä tai syrjäisyyttä suhteessa suuriin keskuksiin sekä luonnon merkitystä asumisen ja elämän ympäristönä. Maaseutu voidaan rajata hallinnollisesti, alueellisesti, asutusmuodon ja fyysisten piirteiden mukaan, ammattien, elämänmuodon, alueen työnjaollisen roolin, organisaatioiden ja kulttuurin perusteella (Valtakari 1999). Maaseudun määrittelyn tiettyjen empiiristen kriteerien mukaan ja maaseudun tutkimisen tiukasti rajatulla alueella voidaan katsoa perustuvan empiristis-rationaaliseen maaseututulkintaan (Pratt 1996). Tilastokeskuksen käyttämät taajama- ja asutustihentymärajauxiin perustuvat maaseudun määrittelyt ovat esimerkkejä tästä tulkinnasta (Paunikallio 2001, Rosenqvist 2002).

Suomessa käytetään elinkeinopohjaan ja väestörakenteeseen perustuvaa maaseudun kolmijakoa ydinmaaseutuun, kaupunkien läheiseen maaseutuun ja syrjäiseen maaseutuun. Maaseudun kolmijaon mukaan kaupunkien läheinen maaseutu on aluetta, jolle suurten keskusten läheisyys tuo työmahdollisuuksia ja laajat paikallismarkkinat. Ydinmaaseutu on vahvaa alkutuotantoaluetta tai monipuolistunutta maaseutua. Etäisyys keskikokoisiin keskuksiin on kohtuullinen ja alueella sijaitsee vahvoja keskuksia ja kyliä. Syrjäinen maaseutu on aluetta, jossa pitkät välimatkat estävät työssäkäynnin keskuksissa ja paikallismarkkinat ovat suppeat. Vaikka maaseudun kehityskuva on paikallisesti tarkasteltuna mosaiikkimainen, voidaan edellä kuvattujen aluetyyppien välille löytää huomattavia eroja kehitystekijöiden suhteen. (Keränen et al. 2000.) Nämä kehitystekijät ovat olleet korostetusti esillä yritystoiminnan kehityksen ja innovaatioiden taustalla. Tästä syystä on perusteltua käyttää tätä maaseututulkintaa, kun alueita tarkastellaan yritys- ja innovaatioympäristöinä.

Maaseutumaisilla alueilla on koko maassa keskimäärin yhtä monta yritystä asukasta kohti kuin kaupunki- ja taajama-alueillakin (Alanen 1998). Suhteutettuna työvoimaan maaseutumaisissa kunnissa on jopa enemmän yrityksiä (Volk 1999). Yritystason osaamisen kehittäminen perustuu kykyyn käyttää hyväksi joko alueellisia tai valtakunnallisia verkostoja. Myös alueellisten tai paikallisten tuotantokeskittymien synnyttäminen ja erikoistumiseen liittyvän osaamisen synnyttäminen on tärkeää (Volk 1999).

Niittykangas (1999) on tutkinut yritystoimintaa maaseutumaisissa ja kaupunkimaisissa kunnissa. Hänen mukaansa kasvualojen yritysten pieni osuus on ongelma monissa maaseutukunnissa. Maaseutumaisissa kunnissa alueen teollisista yrityksistä 3 % oli vuonna 1994 kasvavilla aloilla, taajaan asutuissa kunnissa 4 % ja kaupunkimaisissa kunnissa yli 8 % oli näillä aloilla. Toimialat, jotka muodostavat useiden maaseutualueiden työllisyyden rungon, vähentävät työ-

voimaansa. Työvoiman kysynnän kasvu puolestaan on kohdistunut toimintoihin, joiden osuus maaseudulla nykyisellään on pieni. Maaseudun yrityksistä valtaosa on pysähtyneen tai hitaan kasvun toimialoilla. Teollinen yritystoiminta perustuu paljolti puu- ja elintarviketuotantoon; myös uusia yrityksiä syntyy eniten näillä aloilla. Maaseudun kilpailuetuja ovat Niittykankaan mukaan tuotannon tekijöiden läheisyys ja saatavuus ovat.

Maaseudulla toimivat pienyritykset poikkeavat toimialarakenteeltaan ja kooltaan taaja-alueiden yrityksistä. Maaseudulla perustuotantoon liittyvillä yrityksillä on suurempi merkitys kuin kaupungeissa, samoin valmistukseen liittyvillä toimialoilla. Kauppa-, ravitsemus- ja majoitustoimintayritysten määrä on vähäisempi, samoin muita palveluita tuottavien yritysten määrä. Maaseudulla sijaitsevat pienyritykset työllistävät keskimäärin hieman vähemmän kuin kaupungeissa sijaitsevat: kaikkien toimialojen keskiarvo on maaseudulla 1,5 henkeä/yritys ja kaupungissa 1,9 henkeä/yritys (henkilöstö + yrittäjät). (Rantamäki-Lahtinen 1999.)²

Rantamäki-Lahtinen (1999) jakaa maaseudun pienyritykset alkutuotantoon sidoksissa oleviin toimialoihin ja muihin toimialoihin. Alkutuotantoon sidoksissa olevista yrityksistä vajaa neljännes toimii maatalan yhteydessä. Eniten yrityksiä toimii koneurakoinnissa ja matkailualalla. Maatiloilla on keskimääräistä useammin sellaisten toimialojen tuotantoa, jonka kysyntä ei kasva tai on paikallista. Yleisin toimiala on koneurakointi (rahtipuinti, paalaus, metsätyöt, lumityöt jne.), joka on paikallista eikä kasva merkittävästi. Muista toiminnoista elintarvikkeiden jalostus, matkailutuotteiden tarjonta ja puutuotteiden valmistus voivat lisäntyä sitä mukaa kuin markkinaosuuksia saadaan vallattua tai löydettyä markkinoita kasvavan kysynnän segmenteillä.

Suurimmat muutosvaatimukset yritystoimintaan aiheutuvat tiedon nopeasta vanhenemisesta ja että osaamiseen liittyvät vaatimukset muuttuvat ja yleinen osaamisen taso nousee. Yhä useampi myös tuottaa tietoa omassa työssään. Ihmisten, yritysten ja verkostojen osaaminen perustuu paljolti julkilausumattomaan, hiljaiseen tietoon (Kupiainen, et al. 2000), minkä vuoksi asiantuntijoiden merkitys ja yksilöllinen osaaminen korostuvat edelleen. Myös maaseudun kehittäminen edellyttää uusien tuotteiden kehittämistä, uusien ja uudentyypisten verkostojen ja organisaatioiden kehittymistä sekä tiivistä yhteistyötä tutkimuksen tekijöiden ja kehittämistä harjoittavien asiantuntijoiden kanssa.

Kupiainen et al. (2000) mukaan ”vaikka sijainnilla on merkitystä yrityksen menestymiseen, se on kuitenkin toissijainen tekijä, kun tarkastellaan liikeidea, yrittäjyyden prosessia ja yrittäjäosaamisen kehittymistä markkinalähtöisesti. Maaseutuyritykset joutuvat kohtaamaan toimintaympäristön muutokset samalla tavalla kuin muut yritykset. Maaseudun pienyrittämistä ei voi aina erottaa muusta pienyrittämisestä.”

² Maaseutu määriteltiin rekisterissä asukastiheyden mukaan: maaseuduksi määrittyvät ne Suomen postinumeroalueet, joiden väestötiheys oli alle 50 henkilöä neliökilometrillä. Tällaisilla maaseutumaisilla postinumeroalueilla asuu noin 1,6 miljoonaa suomalaista.

2.5 Innovaatiotutkimuksen tarjoamia lähtökohtia

Innovaation käsitteen ja innovaatioiden merkityksen teknologisen kehityksen taustalla toi taloustieteeseen Schumpeter (Caniels 2000). Schumpeterin näkemykset innovaatioista ja niiden vaikutuksista teknologian kehitykseen ja talouden kasvuun ovat paljolti nykyisten taloudellista kasvua ja alueellista kehitystä koskevien teorioiden taustalla. Nopea teknologinen muutos, globalisoituminen, informaatioteknologian kehitys ja yritysten verkottuminen ovat vaikuttaneet niin innovaatioprosesseihin samoin kuin käsityksiin niistä. Tiedosta on tullut keskeinen tuotannontekijä. Niinpä innovaatioiden rooli nähdään keskeisenä ilmiönä taloudessa sekä makro- että mikrotasolla.

2.5.1 Innovaation käsite ja innovaatiotutkimus

Maaseudun kehittämisen näkökulmasta relevanttia innovaatiotutkimuksessa ovat innovaatioita ja alueita koskevat tutkimukset sekä tutkimukset, joissa on tehty perustavanlaatuisia innovaatioita koskevia määrittelyjä ja tyypittelyjä.

Innovaatiotutkimusta voidaan luokitella usealla tavalla. Eri tieteenalojen innovaatiotutkimukset poikkeavat toisistaan alakohtaisten erityispiirteidensä vuoksi. Toisaalta näissä on havaittavissa paljon yhteisiä piirteitä ja lähtökohtia. Tutkimuksen kohteena ovat eri aloilla olleet innovaation syntyyn vaikuttavat tekijät, innovaatioprosessi ja innovaatioiden diffuusio. Myös innovaatioiden määrittelyt ja tyypittelyt ovat paljolti yhteisiä eri alojen tutkimuksissa; samoin lähestymistavoissa eri tieteenalojen tutkimuksissa on yhteisiä piirteitä.

Innovaatiolla tarkoitetaan suppeimmillaan elinkeinotoiminnassa hyödynnettyä keksintöä (invention) tai teknologista innovaatiota (tuote- tai prosessi-innovaatiot), jotka liittyvät usein korkean teknologian aloihin. Tällaisen rajauksen vuoksi innovaatiotutkimuksen on arvioitu jääneen maaseutujen kehittämistutkimuksissa vähäiseksi siitä huolimatta, että maaseudun elinkeinon kehittämisestä on jatkuvasti etsitty uusia muotoja (Alarinta 1998). Toisaalta voidaan todeta, että nimenomaan maaseutua (maataloutta) koskevalla innovaatiotutkimuksella on pitkä traditio. Merkittävästi innovaatioiden diffuusiotutkimukseen ovat vaikuttaneet maaseutuosuologian alueella tehdyt tutkimukset 40–50 -luvulla (Rogers 1995). Innovaatioiden diffuusio on edelleen merkittävä osa innovaatiotutkimusta myös maaseudun kehittämisen näkökulmasta. Diffuusiotutkimuksen ohella innovaatioiden syntyä ja innovaatioprosessia koskevat tutkimukset ovat relevantteja maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta tarkasteltaessa.

Innovaation määrittely tutkimuksissa vaihtelee valitun näkökulman mukaan, ja innovaation käsitteeseen sisällytetään vaihtelevasti mm. innovaatiotoiminnan eri vaiheita. Innovaatio voidaan Harisalon (1984) mukaan ymmärtää joko toimintana (innovatiivisena käyttäytymisenä) tai toiminnan lopputuloksena. Innovaatiota tarkastellaan yleisesti prosessina, joka sisältää innovaation kehittämisen havaitusta tarpeesta/ongelmasta aina innovaation seurauksiin saakka. Innovaation kuvaaminen prosessiksi on lähellä toiminnallista näkemystä

innovaatiosta. Keskeiset elementit innovaation määritelmässä ovat käsitteet muutos, uutuus ja hyödyllisyys (määritelmistä esim. Hurmerinta-Peltomäki 1996; Kautonen & Tiainen 2000). Innovaatioihin, niiden syntyyn ja leviämiseen liitetään tavallisesti sekä aika- että tila-aspekti. Innovaatioita on muodostettu typologioita eri näkökulmien mukaisesti; esimerkiksi yritysten toiminnallisista lähtökohdista innovaatioita voidaan luokitella teknologisiin innovaatioihin, hallinnollisiin/organisatorisiin innovaatioihin ja markkina-innovaatioihin. Tämä typologia on hyvin lähellä jo Schumpeterin esittämää innovaatioiden luokittelua. Alarinta (1998) on koonnut viisi typologiaa, joiden perusteella innovaatioita voidaan erotella (typologioista esim. Harisalo 1984; Clark & Staunton 1989).

- 1) tieteellisteknologisen merkityksen mukaan
 - perusinnovaatiot tai radikaalit innovaatiot
 - sovelletut innovaatiot tai vähittäisinnovaatiot
- 2) hyödynnettävän tiedon ja taidon mukaan
 - teknologiseen kehitykseen perustuvat tai tarjontalähtöiset innovaatiot
 - markkinoiden vetoon perustuvat innovaatiot
- 3) liiketaloudellisen merkityksen mukaan
 - tuotantojärjestelmiä koskevat innovaatiot
 - autonomiset innovaatiot
- 4) kohteen mukaan
 - tuoteinnovaatiot
 - prosessi-innovaatiot
 - organisatoriset innovaatiot
 - markkina- tai markkinointi-innovaatiot
- 5) innovaation syntyprosessin mukaan
 - ajoittaiset innovaatiot
 - jatkuva, iteratiivinen, innovatiivinen kehittäminen

Kansallisen innovaatiojärjestelmän tutkimusohjelmassa tehdyn empiirisessä analyysin perusteella teollisuuden innovaatiot luokittuivat lähtökohtiensa pohjalta kuuteen pääryhmään: teknologialähtöisiin, tiedelähtöisiin, kustannuslähtöisiin, asiakassuuntautuneisiin, geneerisiin ja sääntelyyn perustuviin. Oleellista on erilaisten innovaatiotyyppien kytkeytyminen toimialojen kehityskaareen. Perinteisillä toimialoilla innovaatiot liittyvät selvemmin kustannusten säästöön ja sääntelyn muutoksiin. Uusilla, korkean teknologian aloilla innovaatioiden lähtökohtana ovat usein olleet tieteen tarjoamat mahdollisuudet ja asiakkaiden taholta tulleet virikkeet. (Sitra 2002, Palmberg 2001.)

Erilaisilla innovaatioiden tyypittelyillä voidaan nähdä olevan merkitystä maaseudun kehittämisen näkökulmasta. Harjoitettavaa innovaatiopolitiikkaa voidaan kohdentaa erilaisiin asioihin sen mukaan, minkälaisia innovaatioi-

ta/innovaatiotoimintaa pyritään edistämään (Alarinta 1997). On oletettavaa, että maaseutu antaa hyvinkin erilaiset lähtökohdat erityyppisille innovaatioille niin syntyä, kehittyä ja levitäkin kuin keskusseudut.

Innovaatioiden syntyä on perinteisesti selitetty lineaaristen työntö- ja vetomallien pohjalta (Lemola & Lovio 1984). Innovaatioprosessin on todettu kuitenkin olevan monitahoinen ilmiö, johon vaikuttavat erilaiset sosiaaliset tekijät. Innovaatiota ei nähdä yksittäisenä tapahtumana, vaan sosiaaliin, taloudellisiin (mahdollisesti teknologisiin) tavoitteisiin liittyvinä uudistuksina. Laaja-alaisen näkemyksen mukaan innovaatiotoiminta tuottaa jatkuvasti kaikkialla taloudessa uudistuksia, jotka läpäisevät vuorovaikutteisen prosessin. Innovaatio on luonteeltaan pikemminkin oppimisprosessi kuin yksittäinen tapahtuma. Innovaatioprosessin keskeisenä piirteenä pidetään kuitenkin tietynlaista polkuriippuvuutta, joka merkitsee sitä, että aiemmin tehdyt ratkaisut ja olemassa olevat rakenteet ohjaavat innovaatioprosesseja. Tämä polkuriippuvuus koskee alueiden (Bellandi 1997) ja yritysten (Kautonen & Tiainen 2000; Lawson & Lorenz 1999) kykyä tuottaa ja omaksua innovaatioita.

2.5.2 Innovaatioiden diffuusio

Harison (1984) määrittelyn mukaan innovaatioiden diffuusio on prosessi, joka yleistää eri tahoilla luodut ja kehitetyt innovaatiot sekä vie näin muutosta eteenpäin. Diffuusion olennaisia osia ovat viestintäprosessi ja omaksumisprosessi (Rogers & Shoemakers 1971). Viestintäprosessin avulla saadaan vastaanottaja tietoiseksi innovaatiosta, ja tietoisuuden vaikutuksesta käynnistyy omaksumisprosessi.

Innovaation diffuusion perusmalleja ovat innovaatioiden leviämisen S-käyrä, hierarkiamalli ja epidemiamalli (naapuruusefekti). Nämä innovaatioiden alueellisen leviämisen mallit ovat peräisin 50-luvulla innovaatioiden diffuusioteoriaa kehittäneeltä Torsten Hägerstrandilta. Maaseudun kehittämisessä on olennaista mm. se, miten innovaatiot leviävät. Hierarkiamallin mukaan innovaatiot leviävät suurista keskuksista pienempiin (organisaation sisällä ylhäältä alaspäin). Tällainen leviämismalli suosii keskuksia ajallisesti nopeamman innovaatioiden leviämisen kautta. Lisäksi organisaatioiden sisällä tapahtuva hierarkkinen innovaatioiden eteneminen vahvistaa tätä vaikutusta, koska monitoimipaikkaisissa yrityksissä päätoimipaikka harvoin sijaitsee maaseudulla. Läheisyys (vuorovaikutus) on merkittävämpi innovaatioiden leviämisen epidemiamallissa kuin hierarkiamallissa. Empiirisissä tutkimuksissa on todettu innovaatioiden leviävän kumpaakin väylää. Vaikka innovaatiot leviävät aluksi hierarkiamallin mukaisesti, ei järjestys pitkään vaikuta, vaan naapuruusefekti alkaa vaikuttaa yhtä voimakkaasti kuin hierarkiaefekti (Caniels 2000).

Innovaatioiden diffuusiosta esitettyjä erilaisia malleja, joita on ajan kuluessa kehitelty toimivammiksi ja eri aloille soveltuvammiksi. Diffuusiota on kuvattu mm. viestintämallien, omaksumismallien ja matemaattisten mallien pohjalta. Rogersin kommunikaatiomallissa (Rogers & Shoemaker 1971, 20) innovaation leviäminen nähdään yksinkertaisena viestintätapahtumana innovaation lähteeltä vastaanottajille. Myöhemmissä innovaatioiden diffuusiomalleissa on viestin-

tä nähty monivivahteisempänä ilmiönä, jossa otetaan huomioon viestinnän kontingenssimallin asettamat ehdot.

Innovaatiotyyppin vaikutus diffuusioon on huomattava. Innovaatioiden diffuusiosta on kiinnitetty entistä enemmän huomiota innovaattorin ja omaksujan väliseen vuorovaikutukseen, samoin innovaation luonteeseen ja sen selvittämiseen, millaisissa olosuhteissa ja toimintaympäristössä diffuusio tapahtuu. Tähän vuorovaikutukseen ja sen kautta tapahtuvaan viestintään voidaan liittää myös hiljainen tieto ja sen välittymisen edellytykset. Huomion arvoista on se, että innovaatioiden diffuusioon liitetään samanlaisia prosesseja kuin itse innovaatioiden syntyprosessiin.

2.5.3 Innovaatiot ja vuorovaikutus

Näkemykset innovaatioiden syntyprosessista ovat muuttuneet uusien tutkimusten myötä. Lineaarisen mallin ja tuotesykliteorian antamaa kuvaa innovaatioiden synnystä pidetään liian yksioikoisena ja vain joihinkin innovaatioihin soveltuvana selitysmallina (Kaufmann & Todtling 2000). Innovaatioiden on todettu perustuvan aiempaa voimakkaammin vuorovaikutusverkostoihin ja innovaatioiden syntyä ja omaksumista tarkastellaan vuorovaikutuksellisenä prosessina: vuorovaikutuksen kautta tapahtuu oppimista, jonka tuloksena syntyy innovaatiota. Yrityksen innovaatioprosessi on vahvasti sidoksissa niin yrityksen sisäisiin kuin ulkoisiin vuorovaikutusverkostoihin (Harris et. al. 2000). Yritykset ovat liiketoimintansa kautta jatkuvassa vuorovaikutuksessa omiin toimittajiinsa ja asiakkaisiinsa. Myös kilpailijoilla ja esimerkiksi alueen muilla yrityksillä on merkitystä yritysten innovaatiotoiminnassa. Yrityksillä on yhteyksiä monesti myös julkisiin ja yksityisiin tietoa tuottaviin organisaatioihin, samoin rahoittajiin ja muihin yritysten toimintaan vaikuttaviin tahoihin. Niinpä innovaatioiden syntyyn vaikuttavat vuorovaikutusverkostot muotoutuvat sekä alueiden että alojen toimijoiden ja organisaatioiden ominaisuuksien pohjalta.

Innovaatioiden synnyn perustana olevan uuden tiedon saaminen ja soveltaminen näyttää liittyvän alueen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Alueen merkitystä innovaatioiden synnyssä korostaa myös innovaatiotoiminnan kumulatiivinen luonne. Alueellinen aspekti on erityisen merkittävä niillä aloilla, joilla innovaatiotoiminta on vilkasta. Kypsemmillä aloilla yritysten yhteydet ovat usein suuntautuneet alakohteisesti, vähemmän aluesidonnaisesti (Breschi 2000). Luonnollisesti alueiden tarjoamat mahdollisuudet innovaatioille ovat erilaiset. Alueet, joilla on vahva osaamisen infrastruktuuri ja monipuolinen yrityskanta, tarjoavat paremmat edellytykset innovaatiotoiminnalle kuin perifeeriset alueet, joilla yrityksiä on vähän ja osaamisen infrastruktuuri ohut.

Alueellinen innovaatiojärjestelmä rakentuu aiemmin mainittujen vuorovaikutusverkostojen pohjalta. Vuorovaikutus muotoutuu keskusalueilla helpommin kiinteäksi ja monipuoliseksi tiedon ja osaamisen välittäväksi järjestelmäksi kuin niistä etäällä olevilla alueilla (vrt. Landabaso et. al. 1999). Syrjäisemmällä alueella yrityksen mahdollisuudet alueelliseen vuorovaikutukseen ovat vähäisemmät ja kytkeytyminen keskusten tarjoamiin verkostoihin jää usein yrityksen oman aktiivisuuden varaan. Innovaatiotoiminnan vilkkaus

vaihtelee huomattavasti myös toimialoittain. Tämä lisää ongelmia niillä keskus-ten ulkopuolisilla alueilla, joilla toimialarakenne painottuu perinteisiin, matalan teknologian aloihin. Lisäksi innovaatioiden edistämässä (teknologia- ja innovaatiopolitiikka) on luontevaa ja tuloksellisempaa painottaa korkean teknologian ja vilkkaan innovaatiotoiminnan aloja, jotka sijoittuvat mieluummin keskus-alueille kuin maaseudulle.

2.5.4 Innovaatiot aluekehityksen näkökulmasta

Alueellisessa kehityksessä on innovaatioiden merkitystä viime vuosikymmeni-nä alettu korostamaan yhä enemmän. Tiiviin kuvauksen kasvuteorioiden kehityksestä viime vuosikymmeninä on esittänyt mm. Caniels (2000) teoksessaan. Erityisen kiinnostuksen kohteena on tiedon (knowledge) huomioon ottaminen teorioissa yhtenä kasvun tekijänä. Uusi taloudellisen kasvun teoria (mm. Romer 1990 ja 1994) katsoo teknologisen muutoksen ja innovaatiot keskeisiksi endogeenisiksi kasvun lähteiksi. Tiedon ja inhimillisen pääoman ulkoisvaikutusten ohella alueen endogeenisen kehitysprosessin keskeisiä tekijöitä ovat yksittäisten agenttien ja instituutioiden aktiivinen toiminta ja alueen identiteetti (D'Arcy & Giussani 1993). Endogeenista kasvua korostavia alueiden kehittymistä kuvaavia käsitteitä ovat mm. teollinen alue, innovatiivinen miljö, dynaaminen toimintaympäristö ja oppiva alue.

Innovaatioiden, alueiden ja taloudellisen kasvun yhdistämisessä on nähtävissä erilaisia ajattelusuuntauksia. Tällaisia toisiaan lähellä olevia koulukuntia voidaan erottaa ainakin kolme (Kautonen & Tiainen 2000): tuotannollisten alueiden koulukunta, Kalifornian koulukunta ja GREMI-koulukunta. Koulukuntien voidaan katsoa pohjautuvan eri talousteorioista. Tuotannollisen alueen koulukunnan lähtökohdina on marshallilainen traditio, ja se voidaan liittää löyhästi neo-klassiseen talousteoriaan. Kalifornian koulukunnan näkemyksissä puolestaan on selviä vaikutteita uusinstitutionaalisesta talousteoriasta. GREMI-koulukunnan keskeinen käsite on innovatiivinen toimintaympäristö, johon liitettyt näkemykset voidaan yhdistää evolutionääriseen talousteoriaan. Erilaisista painotuksista huolimatta mainitut koulukunnat näkevät toimijoiden vuorovai- kutuksen keskeisenä tekijänä alueiden kehityksessä. Näiden suuntausten pohjalta on toteutettu makrotason tarkasteluja alueiden innovaatiotoiminnasta eri- laisten innovaatiotoimintaa kuvaavien indikaattoreiden avulla (esim. innovatiivinen miljö, Ritsilä 1997; evolutionäärinen ajattelu, Caniels 2000; Lemola 2000).

Alueiden innovaatiotoiminnan viimeaikaisissa tarkastelussa on erotetta- vissa ainakin seuraavanlaisia lähestymistapoja, jotka tosin muistuttavat paljolti toisiaan niin lähtökohdiltaan (evolutionäärinen ajattelu) kuin toteutukseltaan- kin. Yksinkertaistaen lähestymistavat voidaan jakaa kahteen luokkaan: verkostoajatteluun pohjaaviin lähestymistapoihin ja oppimiseen pohjautuviin lähes- tymistapoihin. Verkostoajatteluun lukeutuvia lähestymistapoja ovat mm. perin- teinen verkostonäkemyks, klusterinäkökulma, systeemiajattelu, innovaatiojärjes- telmämallit ja sosiotekninen järjestelmäajattelu (Cooke et al. 1997; Cooke 1998; Kaufmann & Tödtling 2000; Collinson 2000; Baptista 2000). Oppimiseen pohjau- tuvista lähestymistavoista innovaatiotutkimuksessa käytettyjä ovat oppivan or-

ganisaation käsite, kollektiivisen oppimisen käsite ja oppivan alueen käsite. Järjestelmä-/verkostonäkemys on mukana vahvasti oppimista painottavissa lähestymistavoissa (ks. esim. Morgan 1997; Lawson & Lorenz 1999) ja alueellisia innovaatiojärjestelmiä korostavissa tutkimuksissa innovaatiotoiminta nähdään oppimisprosesseina (Cooke 1998; Landabaso et al.1999).

Alueellisessa innovaatiotutkimuksessa on nostettu merkittäviksi innovaatiotoimintaan vaikuttaviksi tekijöiksi ns. hiljainen tieto ja polkuriippuvuus. Kyseiset ilmiöt liittyvät jossain määrin toisiinsa, sillä hiljainen tieto ohjaa osaltaan mahdollisia kehityspolkuvalintoja. Mainituilla innovaatioprosesseissa mukana olevilla ilmiöillä (hiljaisella tiedolla ja polkuriippuvuudella) on myös vahva alueellinen aspekti, ja niillä on oletettavasti merkitystä myös maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksessa. Uusia tutkimuksia, joissa on voimakkaasti painotettu polkuriippuvuutta ja otettu huomioon hiljaiseen tietoon liitetyt näkemykset; näitä tutkimuksia ovat mm. Breschin (2000) teknologisten regiimien vaikutus alueen innovaatiotoimintaan, Lawsonin ja Lorenzin (1999) hiljaisen tiedon käsitteen soveltaminen tuoteinnovaatioprosessin tarkasteluun, Kautosen ja Tiaisen (2000) tietoregiimien käyttö alueiden yritysten innovaatiotoiminnan tarkastelussa.

Kautonen ja Tiainen ovat tutkimuksessaan tarkastelleet Pirkanmaan ja Keski-Suomen alueiden innovaatioprosesseja. Maakunnat on tutkimuksessa jaettu alueellisesti kahteen kategoriaan: keskusseutuihin ja muuhun maakuntaan. Empiirisiä tuloksia tarkastellaan kahdesta näkökulmasta: ensinnäkin yritysten regiimien kautta arvioidaan alueellista aspektia ja toiseksi alueita tarkastellaan yritysten innovaatioympäristönä. Regiimien eriytyminen näyttää tapahtuvan keskusseutujen ja muun maakunnan välillä. Keskusseutujen ulkopuolelle sijoittuvat yritykset lukeutuvat paljolti mittakaavaintensiivisiin yrityksiin ja toimittajariippuvaisiin pk-yrityksiin. Näihin regiimeihin kuuluvilla yrityksillä innovaatioverkostot ovat joko suuntautuneet muualle maahan tai ulkomaille (mittakaavaintensiiviset) tai verkostot ovat heikohkot ja innovaatiokyky matala (toimittajariippuvaiset).

Keskusseutujen väliset erot innovaatioverkostoissa ja yritysten innovaatiokyvyssä ovat vähäisemmät kuin maakuntien keskusseutujen ja maakunnan muiden osien välillä. Tarkastellut keskusseudut muodostavat toimintaympäristön, joka edistää uudentyypisiin tietoregiimeihin kuuluvien yritysten syntyä ja kehittymistä. Vaikka yritysten vuorovaikutus toisten yritysten ja organisaatioiden kanssa on intensiivisempää keskusseuduilla kuin muualla maakunnassa, näyttää tämä vuorovaikutus suuntautuvan alueen ulkopuolelle huomattavassa määrin. Tämä piirre ei kuitenkaan ole yksinomaan kielteinen alueellisen kehityksen kannalta, vaan ulkopuolelle suuntuvat verkostot estävät sulkeutuneiden verkostojen synnyn, joka voi johtaa kehityksen lukkiutumiseen.

Maaseutua innovatiivisena ympäristönä ovat tarkastelleet mm. Ritsilä (1997) ja Alarinta (1998). Ritsilän tutkimuksessa innovatiivisuutta tarkastellaan maaseutualueilla ja kaupungeissa erilaisten tilastotiedoista kerättyjen indikaattoreiden avulla. Tutkimuksessa rajaudutaan kaupungin ja maaseudun erottamiseen ja alueiden vertailuun valittujen innovaatiomittareiden avulla. Alarin-

nan tarkastelu kohdentuu maaseutualueisiin, joiden tarjoamaa toimintaympäristöä tarkastellaan pääasiallisesti maaseutualueilta kerätyn haastatteluaineiston avulla. Lähestymistapana on innovatiivisen toimintaympäristön malli, jonka piirteitä etsitään maaseutuymäristöstä. Tämä raja us vaikuttaa luonnollisesti kuvaan innovaatioverkostoista ja -toiminnoista. Maaseudun innovatiivisten yritysten verkostoituminen tapahtuu alueen ulkopuolelle, mikä ei ole endogeenisen kehityksen mukaista. Ulkopuolisen verkostoituminen voi, kuten edellä on todettu, estää kehityksen lukkiutumisen ja myös luoda uusia kehitysuria alueelle.

Kuten Alarinta (1998) toteaa, niin maaseutua välittömästi koskevaa innovaatiotutkimusta on tehty vähän. Toteutetut tutkimukset ovat pääsääntöisesti rajanneet tarkastelun maaseutuun ja pitäneet kaupunkia maaseudulle ulkoisena alueena. Niissä maaseudun yritysten vuorovaikutusta keskuksiin pidetään positiivisena asiana, voisiko sanoa jopa eksogeenisena ilmiönä. Tästä lähtökohdasta maaseudun kehittämisen linjauksena olisi suunta, joka edistäisi alueiden välisiä vuorovaikutusverkostoja. Alueellinen innovaatiojärjestelmä yhdistettynä oppimisprosesseihin näyttäisi käyttökelpoiselta lähestymistavalta kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen tarkasteluun.

2.5.5 Innovaatiotoiminta ja maaseutuymäristö

Yrityksen toimintaympäristö voidaan nimetä innovaatiotoiminnan kannalta innovaatioymäristöksi. Jokaisella yrityksellä on oma innovaatioymäristönsä, joka tuottaa paineita ja tarjoaa kannustimia innovaatiotoimintaan, mutta toimii myös yrityksen ulkopuolisten resurssien lähteenä (Kautonen et al. 2002). Yrityksen suhde ympäristöönsä on sellainen, että yritykset määrittävät alueen ominaisuuksien mukaan, mutta myös määrittävät ympäristöään. Paikallinen toimintaympäristö yhtäältä muotoilee yrityksiä niin, että yritykset määrittävät alueensa ominaisuuksien mukaan. Toisaalta yritykset vaikuttavat sen muodostumiseen.

Paikallisen toimintaympäristön jatkuvan innovatiivisuuden edellytyksenä pidetään kiinnittymistä kansainvälisiin verkostoihin. Koska maaseudun toimijat ovat yleensä pieniä ja resurssit vähäisiä, ratkaisu on kiinnittyä kaupunkiin tai keskuksiin. Elinkeinot kytkeytyvät näin osaksi keskusten osaamis- ja tuotantoverkostoja. Maaseudulla voi sijaita sekä tuotannollisten yritysten että palveluyritysten arvoketjun osia. Niiden sijoittuminen voi perustua kilpailutekijöihin, kuten työntekijöiden työmotivaatioon, pysyvyyteen ja lojaalisuuteen. Toisaalta elin- ja asuinymäristönä maaseutu voi osoittautua kilpailukykyiseksi ja houkuttelevaksi luonnonmukaisuutensa, turvallisuutensa tai kulttuurinsa puolesta. (Ihmisten maaseutu 2000).

Maaseutuyritysten näkökulmasta verkostoja on periaatteessa rakennettu kahdella tavalla; joko laajennettu keskusalueelta maaseudulle, tai sitten maaseutuyrityksistä ja niiden tarpeista käsin rakennettu kohti keskusaluetta. Vuorovaikutuksen näkökulmasta maaseutu asettuu paikalliselle tasolle, kun taas kaupunki identifioituu kansalliselle tasolle. Kaupunki ei ole vain maaseudun

tuotteiden markkinointipaikka, vaan kaupunki avaa maaseudulle uusia mahdollisuuksia. Monet maaseutuyrittäjyyden innovaatioista ovat syntyneet kaupungista saadun vaikutuksen, kokemuksen ja tiedon pohjalta. Tiedon, osaamisen ja kokemuksen liikkuminen on näin ollen olennaista myös innovaatioille. Ihmisten liikkuminen maaseutu-kaupunki-akselilla tarjoaa mahdollisuuksia tarvittaviin henkisen pääoman virtoihin (Heinonen 2000).

Verkostosuhde on yritysten välinen yhteistyösuhde, joka tuottaa synergiaetuja. Yhdessä saadaan aikaan sellaista osaamista, mitä yksikään yritys ei pysty saamaan aikaan yksin. Etenkin metalli- ja elektroniikkateollisuudessa verkolla on usein yksi vahva koossapitävä partneri. Myös maaseudulla on alueellisia osaamistihentymiä, esimerkiksi Pohjanmaalla (Koski 2002). Yksittäisiä esimerkkejä löytyy myös metalliteollisuuden vertikaalisista ketjuista, jotka koostuvat päähankkijatasoista ja useista alihankintakerroksista (Ali-Yrkkö 2001).

Innovaatiot ovat yritysten menestymisen taustalla sijainnista riippumatta. Hautamäki (2000) esittelee maaseudulla sijaitsevia yrityksiä, joissa liikeidea on perustunut joko uuteen innovaatioon tai siihen, että on ryhdytty parantamaan ratkaisevasti olemassa olevaa tuotetta. Myös palkkatyöstä on irtauduttu yrittäjäksi, kun liiketoiminnalle on saatu idea vanhasta työpaikasta.

Menestys on Hautamäen (2000) mukaan kiinni yrittäjäpersoonasta, vahvasta tuotteesta, osaavasta ja pysyvistä henkilökunnasta, verkostoista ja asiakassuhteista. Menestyvimmat yritykset harjoittavat tehokasta tuotekehitystä. Vielä 1960- ja 1970-luvuilla perustetuissa yrityksissä ensimmäiset tuotteet kehitettiin usein kädentaitoihin perustuvan osaamisen avulla, mutta myöhemmin niissäkin on tehty tuotekehitystä korkeatasoisen teknisen tietämyksen avulla. Yritys on monesti perustettu silloin, kun uusi tuote on kehitetty riittävän pitkälle. Menestystekijöitä ja menestystarinoita on monia, ja ne liittyvät toisiinsa monimutkaisella tavalla. Yrittäjäpersoonaa tai tiimiä vastaa muiden menestysedellytysten hyväksikäytöstä ja edelleen kehittelystä ja kokoaa palaset yhteen. Monesti tuotteet ovat ainakin aluksi olleet maaseutuyrittäjän itsensä luomia.

Monen yritysjohtajan mielestä yritykselle on sama, sijaitseeko se maaseudulla vai kaupungissa. Yrittäminen itsessään on samanlaista molemmissa ympäristöissä. Maaseudulla osa kustannuksista on korkeampia ja osa alempia kuin kaupungeissa. Monen mielestä maantieteellinen sijainti ei ole oleellinen tekijä sille, miten yritys menestyy maailmanmarkkinoilla. Tärkeämmäksi tulevat yhteistyöverkostot paikallisesti ja niillä markkinoilla, joilla toimitaan. Yritysjohtajat kritisoivatkin maaseutu-sanaa, koska se mielletään liian paljon maatalouteen ja puuntuotantoon sekä käsityöperinteeseen liittyviksi. (Hautamäki 2000)

Menestyvä yrittäjyys perustuu liikeideaan, yrittäjyysprosessiin ja yrittäjän liiketoimintaosaamiseen. Maaseutu sijaintipaikkana on yleensä yrittäjälle merkityksellinen, vaikkakin yrittäjyyden näkökulmasta toissijainen asia. (Heinonen 2000; Kupiainen et al. 2000). Maaseutuyritysten lista menestys- tai uhkatekijöistä ei poikkea sellaisesta yrityksestä, joka toimii muualla kuin maaseudulla. Myöskään maaseudun pienyrittäjyyden erottaminen muusta yritystoiminnasta

on epätarkoituksenmukaista, vaikka maaseutu tarjoaakin yrittäjille omat reunaehdonsa ja mahdollisuutensa. (Hautamäki 2000).

Maaseutua voidaan tarkastella innovaatioympäristönä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusmallien pohjalta: jäännösnäkökulman, kahtiajakautumisen mallin, jatkuvuusmallin ja sekoitusmallin avulla. (Storhammar ja Virkkala 2003)

Jäännösnäkökulmasta tarkasteltuna maaseudulla ei ole itseisarvoa innovaatioiden muodostumisessa. Innovaatiot syntyvät kaupungeissa, ja ne leviävät maaseudulle. Innovaatiot syntyvät vuorovaikutuksesta ja spatiaalisesta läheisyydestä. Näin syntyvät uniikit kilpailuedut, joilla tuotetaan innovaatioita, jotka ovat kilpailukykyisiä globaaleilla markkinoilla. Erityisesti uuden talouden toiminnat ovat alueellisesti keskittyneitä. (Malmberg & Maskell 1999), sillä ne ovat riippuvia vuorovaikutuksesta. Maaseutua kehitetään parhaiten lisäämällä innovaatiotoimintaa keskusalueilla.

Kahtiajakautumisen malliin sisältyy kaksi näkökulmaa: konsensusnäkökulma ja riippuvuusnäkökulma. Konsensusnäkökulmasta maaseutu ja kaupunki hahmottuvat kahtena erityyppisenä alueena, joiden välillä on työnjako ja jotka ovat erikoistuneet. Alueet ovat erikoistuneet erilaisiin tehtäviin, kaupunki keskuspalveluihin, maaseutu areaalisiin toimintoihin, joita ovat maa- ja metsätalous, nykyisin myös ympäristöhoito ja maisemanhoito. Innovaatiot ovat erilaisia erilaisten elinkeinojen ja niiden uudistumisen vuoksi. Erityisesti maataloudessa sovelletaan prosessi-innovaatioita, kun taas maaseudun uusissa elinkeinoissa luodaan tuote-innovaatioita, jotka ovat luonteeltaan inkrementaalisia (vrt. Alarinta 1998)

Toinen näkökulma kahtiajakautumiseen korostaa konfliktia ja riippuvuutta. Sitä edustavat keskus ja periferiateoriat. Keskus- ja periferiateoriat jäsentävät vuorovaikutuksen hierarkkisesti: se tapahtuu keskuksen ehdoin vahvistaen keskuksen kehitystä periferian kustannuksella. Riippuvuutta ilmentävät alihankintasuhteet ja mm. osaavien poismuutto periferiasta.

Jatkuvuusmalli puolestaan korostaa toimintoja: kaupunki ja maaseutu ja niiden välinen raja voidaan kuvata jatkuvasti muutoksessa olevalla janalla. Tällöin lähtökohtana ovat yksittäiset toiminnat ja niiden jakautuminen tilassa. Innovaatio- ja tutkimustoiminta kohdistuu voimakkaammin jatkumona kaupunkiulottuvuuteen. Vuorovaikutteiseksi innovaatiotoiminnaksi mielletään mm. patenttien siirtyminen ja osaamiskeskittymien toiminnan suuntaaminen. Koulutus, televiestintä ja informaatio ja yksityiset palvelut ovat voimakkaasti kaupungista maaseudulle päin suuntautuvia toimintoja. (Ålander 2001.)

Neljännän mallin eli sekoitusmallin mukaan maaseutua ja kaupunkia ei voida erottaa toisistaan innovaatioiden näkökulmasta. Olennaista on innovaatioiden muodostumisen prosessi ja kilpailukyky, ei sijainti. Samat innovaatioiden muodostumisen ehdot pätevät niin maaseudulla kuin kaupungissakin. Tietyn maaseutualueen ”innovaatioprofiili” riippuu sen elinkeino- ja toimintarakenteesta.

Vaihtoehtoisia tapoja vuorovaikutuksen analyysissä on määritellä vuorovaikutukseen kohdealueet empiirisesti tarkkaan ja tutkia vuorovaikutuksen si-

sältöjä. Tällöin tutkitaan vuorovaikutusvirtoja tai rakenteita, jotka näitä virtoja konstituoivat. Innovaatioprosessi on innovaatioverkon ja myös alueiden välisen vuorovaikutuksen muodostumista.

Toinen tapa on tarkastella innovaatioprosesseja, niiden dynamiikkaa ja muotoutumista. Innovaatiot muodostuvat tai rakentuvat samaan aikaan alueiden välisen vuorovaikutuksen muodostumisen kanssa. Innovaatio rakentuu vuorovaikutuksen kautta. Vuorovaikutuksen lähtökohtana on yrityksen sijainti alueella, joka koetaan maaseuduksi. Maaseutu määrittyy yrityksen lähiympäristönä ja kaupunkiin kiinnittyneet verkostot kauempana ”verkostoresurssina”. Kaupunki ei määrity lähimpänä kaupunkina vaan usein alueena, joka on maaseutuympäristön ulkopuolinen. Joissain tapauksissa tämä toimintaympäristö voi olla myös maaseutua. Innovaatioverkostot ovat tällöin sekä vuorovaikutusta tuottava ja ylläpitävä rakenne että vuorovaikutuksen tulosta. On kuitenkin huomattava kehityksen dynaamisuus myös vuorovaikutuksen näkökulmasta. Innovaatioista seuraava uusi toiminta saa aikaan erilaisia vuorovaikutuksen muotoja. Uudet innovaatiot voivat myös vähentää vanhojen toimintojen merkitystä vuorovaikutuskentässä.

LÄHTEET

- Acs, Z. J. 1992. Small business economics: a global perspective. *Challenge*, Nov/Dec92, Vol. 35 Issue 6, 38–44.
- Alanen, A. 1998. Syntyvätkö uudet yritykset laman jälkeen maalle vai kaupunkeihin? *Kuntapuntari* 5/1998.
- Alarinta, J. 1997. Public Innovation Policy and Rurality of the Local Environment. University of Helsinki. Seinäjoki Institute for Rural Research and Training, Reports and Articles 51.
- Alarinta, J. 1998. Maaseutu innovatiivisena ympäristönä. Verkostot paikallisen elinkeinopolitiikan toteuttajina. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja A:4.
- Ali-Yrkkö, J. 2001. Nokia's Network - Gaining Competitiveness from Co-operation. *Taloustieto Oy. ETLA B* 174.
- Baptista, R. 2000. Do Innovations Diffuse Faster within Geographical Clusters. *International Journal of Industrial Organization* 18, 515–535.
- Bellandi, M. (1997) Localised productive knowledge and industrial district as learning regions. *Regional Science Association, 37th European Congress, 26–29 August 1997, Rome, Italy.*
- Bird, B. 1989. *Entrepreneurial behavior.* Scott, Foresman and Company: Glenview, Illinois; London, England.
- Borch, O.J. & Arthur, J.M. 1995. Strategic networks among small firms: implications for strategy research methodology. *Journal of Management Studies* 32:4, July, Blackwell Publishers Ltd, 419–441.
- Bracker, J. 1980. The Historical developments of the strategic management concept. *Academy of Management Review* 5, 219–224.
- Breschi, S. 2000. The Geography of Innovation: A Cross-sector Analysis. *Regional Studies* 34:3, 213–229.
- Caniels, M.C.J. 2000. Knowledge Spillovers and Economic Growth. *Regional Growth Differentials across Europe.* Cheltenham: Edward Elgar.
- Casson, M. 1982. *The Entrepreneurs: an Economic Theory.* Martin Robertson, Oxford.
- Castells, M. & Himanen, P. 2001. *Suomen tietoyhteiskuntamalli.* Sitra. Helsinki: WSOY.
- Clark, P.A. & Staunton, N. 1989. *Innovation in Technology and Organization.* London and New York: Rutledge.
- Collinson, S. 2000. Knowledge networks for innovation in small Scottish software firms. *Entrepreneurship & Regional Development* 12: 3, 217–244.
- Cooke, P. 1998. Introduction: Origins of the Concept. In Braczyk, H-J., Cooke, P. & Heidenreich, M. (eds.) *Regional Innovation Systems.* London: UCL Press, 2–25.
- Cooke, P. & Uranga, M.G. & Etxebarria, G. 1997. Regional innovation systems: Institutional and organisational dimensions. *Research Policy* 26. Elsevier, 475–491.

- Curran, J., Jarvis, R., Blackburn, R.A., Black, S. 1993. Networks and small firms: constructs, methodological strategies and some findings. *International Small Business Journal*, Vol 11, No 2 , 13–25.
- D'Arcy, E. & Giussani, B. 1993. Local Economic Development: the Role of the Development Ethos. Paper presented at the 33th European Congress, Regional Science Association, Moscow, Russian Federation, 24.-27. August 1993.
- Gilad, & Levine, 1986. A Behaviour Model of Entrepreneurial Supply. *Journal of Small Business Management*, 24, October, 45–51.
- Harisalo, R. 1984. Innovaatioiden diffuusio kunnallishallinnossa. *Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol. 163*.
- Harris, L. & Coles, A-M. & Dickson, K. 2000. Building Innovation Networks: Issues of Strategy and Expertise. *Technology Analysis & Strategic Management*, Vol. 12, No. 2, 229–241.
- Hautamäki, Lauri 2000: Maaseudun menestyjät. Yritykset kehityksen vetureina. Kunnallisan kehittämissäätön tutkimusjulkaisut Nro 23.
- Heinonen, J. 2000. Mistä uusia yrittäjiä maaseudulle? Puheenvuoro maaseutuyrittäjyydestä. Turun kauppakorkeakoulu, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus PK-instituutti. Tutkimusraportteja B 12/2000.
- Hofer, C & Schendel, D. 1978. *Strategy formulation: analytical concepts*. West Publishing, New York.
- Hurmerinta-Peltomäki, L. 1996. The Innovation and Internationalisation of Small Business: Applying the Innovation Concept in an Export Context. *Academi of Entrepreneurship Journal, European Edition 2:1*.
- Håkansson, H. & Snehota, I. 1989. No Business is an Island: the Network Concept of Business Strategy. *Scandinavian Journal of Management*, Vol. 5, No. 3, 187–200.
- Illeris, S. 1993. Regional development in Western Europe: a mosaic model. In Lundqvist, L. & Persson, L. (Eds.) *Visions and Strategies in European Integration, A North European Perspective* Berlin: Springer-Verlag., 32-50.
- Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maaseutupoliittinen ohjelma vuosille 2001-2004. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 8/2000.
- Jarillo, J.C. 1988. On Strategic Networks. *Strategic Management Journal* 9, 31–41.
- Kansallinen innovaatiostrategia 2008. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki. http://www.tem.fi/files/19704/Kansallinen_innovaatiostrategia_12062008.pdf
- Katajamäki, H. & Kaikkonen, R. 1991. Maaseudun kolmas tie. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki. Sarja A:1. Lapua.
- Kaufmann, A. & Tödtling, F. 2000. Systems of Innovation in Traditional Industrial Regions: The Case of Styria in a Comparative Perspective. *Regional Studies* 34:1, 29–40.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö 2002. Toimintakertomus 2001.
- Kautonen, M. & Tiainen M. 2000. Regiimit, innovaatioverkostot ja alueet. Vertaileva tutkimus Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa. Tampereen yliopisto. Työelämän tutkimuskeskus, Työraportteja 59/2000.

- Kautonen, M. & Kolehmainen, J. & Koski, P. 2002. Yritysten innovaatioympäristöt: Tutkimus yritysten innovaatiotoiminnasta ja alueellisesta innovaatiopolitiikasta Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa. Tekes Teknologiakatsaus 120/2002.
- Keränen, H., Malinen, P. and Aulaskari, O. 2000. Suomen maaseututyypit. Finnish Regional Research FAR, Research Papers: 20. Sonkajärvi.
- Kettunen, P. 1980. Pienen teollisen yrityksen kasvun ja kehityksen edellytykset. Jyväskylän yliopisto, taloustieteen laitos, Julkaisuja N:o 51. Jyväskylä.
- Kettunen, P. 1986. Johdatus strategiseen ajatteluun. Jyväskylän yliopisto, Täydennyskoulutuskeskus, Menestyksen strategiat -johtamiskoulutusohjelma 1986-87.
- Kickul, J. and Gundry, L. K. 2002. Prospecting for strategic advantage: The proactive entrepreneurial personality and small firm innovation. *Journal of Small Business Management*, Vol. 40, 2, pp. 85-97.
- Kimberly, J.R. 1981. The organizational life cycle: issues in the creation, transformation and decline of organizations. The Jossey-Bass social and behavioral science series. San Francisco.
- Koski, R. 2002. Pohjalaisen yrittäjyyden synty, leviäminen ja alueellinen eriytyminen. *Acta Wasaensia* No 101, *Aluetiede* 7. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Kuhmonen, T., Niittykangas, H. ja Niemelä T. 2006. Liiketoiminnan synty ja kasvu intot - esimerkkinä maatalojen pienyritystoiminta. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, Working Paper N:o 326/2006, jyväs-kylä.
- Kupiainen, T. & Helenius, J. & Kaihola, O. & Hyvönen, S. 2000. Maaseudun pienyrityksen menestyminen. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 239.
- Lahti, A. 1986. Pienyrityksen menestyminen kilpailussa avoimilla toimialoilla. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-76. Helsinki.
- Landabaso, M., Oughton, C. & Morgan, K. 1999. Learning Regions in Europe: Theory, Policy and Practice through the RIS Experience. 3rd International Conference on Technology and Innovation Policy: Assessment, Commercialisation and Application of Science and Technology and Management of Knowledge, Austin, USA, 30.8-2.9.1999.
- Lawson, C. & Lorenz, E. 1999. Collective Learning, Tacit Knowledge and Regional Innovative Capacity. *Regional Studies* 33: 4, 305-317.
- Lemola, T. 2000. Evolutionaarinen taloustiede. Teoksessa Tarmo Lemola (toim.) *Näkökulmia teknologiaan*. Helsinki: Gaudeamus, 149-175.
- Lemola, T. & Lovio, R. 1984. Näkökulmia teollisuuden innovaatiotoimintaan ja teknologiapolitiikkaan 1980-luvun Suomessa. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 1984:4.
- Levenson, H. 1981. Differentiating among Internality, Powerful Others and Chance. In Lefcourt, H. (ed.) *Research with the Locus of Control Construct: Assessment Methods*, vol 1, 15-66, New York.

- Littunen, H. & Storhammar, E. 2000. The Indicators of locus of control in the small business context. *Journal of Enterprising Culture* Vol. 8, No. 4, (December 2000) 343–360.
- Littunen, H. 2001. The birth and success of new firms in changing environment. *Jyväskylä Studies in Business and Economics* 8, Jyväskylä.
- Malmberg, A. & Maskell, P. 1999. Localised Learning and Industrial Competitiveness. *Cambridge Journal of Economics* 23:2, 167–186.
- Mascarenhas, B. 1989. Strategic groups dynamic. *Academy of Management Journal* 32, 333–352.
- McClelland, D. 1961. *The Achieving Society*. Van Nostrand, Princeton, NY.
- Minzberg, H. 1973. Strategy Making in Three Modes. *California Management Review* 16, 44–53.
- Minzberg, H. 1978. Patterns in strategy formation. *Management Science* 24, 934–948.
- Minzberg, H. 1987. The Strategy Concept I: Five Ps for Strategy. In Carroll, G. and Vogel, D. (Eds.) *Organizational Approaches to Strategy*. Ballinger Publishing Company, Cambridge, Massachusetts, 7–20.
- Morgan, Kevin 1997. The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal. *Regional Studies* 31:5, 491–503.
- Mønsted, M. 1995. Process and structures of networks: reflection on methodology. *Entrepreneurship and Regional Development* 7, 193–213.
- Nelson, R. & Winter, S. 1982. *An Evolutionary Theory of Business Change*. Harvard University Press, Cambridge.
- Newman, H. 1978. Strategic groups and the structure-performance relationship. *The Review of Economics and Statistics* 60, 417–427.
- Niittykangas, H. 1992. Maaseudun yritystoiminnan kehittymismahdollisuudet. *Jyväskylä studies in computer science, economics and statistics*. Jyväskylän yliopisto.
- Niittykangas, H. ja Tervo, H. 1993. Työttömyys ja uusien yritysten synty. *Jyväskylän yliopisto, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Julkaisuja* 125, Jyväskylä.
- Niittykangas, H. 1999. Mistä olikaan kysymys? Teoksessa Niittykangas, H. (toim.) *Yrittäjyys ja maaseutu*. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet, 9–35.
- Niittykangas, H. 2007. Ajatuksia kiinnittymisestä yrittäjyyttä koskevaan keskusteluun. *Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta, Working Paper* N:o 342/2007.
- Norman, R. 1976. *Luova liikkeenjohto*. *Ekonomia-sarja*. Tapiola.
- Näsi, J. 1986. *Strategia-ajattelun taikinat ja leipurit: lähestymistapoja ja virikkeitä yrityskokonaisuuden mietiskelyyn*. Tampere.
- Näsi, J. 1987. *Liikkeenjohdon viisasten kivet. Pehmokriittinen katsaus nykypäivän liikkeenjohto-oppiin*. Amer-yhtymä, Weilin+Göös, Espoo.
- Näsi, J. 1991. Strategic thinking as doctrine. Development of Focus Areas and New Insights. Teoksessa Näsi, J. (ed.) *Arenas of Strategic Thinking*. Foundation of Economic Education, Liikesivistysrahasto, Helsinki, 26–64.

- Okko, P. 1992. Endogeenisen kasvun näkökulma aluekehitykseen. Teoksessa Nenonen, T. (toim.) Tutkimusta ja pohdintaa taloudesta ja yhteiskunnasta. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus 25 vuotta. Jyväskylä, 99-111.
- Ormalä, E. 1999. Finnish Innovation Policy in the European Perspective. Teoksessa Schienstock, G. & Kuusi, O. (toim.) Transformation Towards a Learning Economy. The Challenge for the Finnish Innovation System. Sitra 213. Helsinki, 117-129.
- Palmberg, Christopher 2001. Sectoral Patterns of Innovation and Competence Requirements – a Closer Look at Low-tech Industries. SITRA Reports Series 8.
- Paunikallio, M. 2001. Nuoret maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksessa. Tutkimus arvoista, asenteista ja odotuksista. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki. Sarja B:23.
- Porter, M.E. 1979. The Structure within Industries and Companies' Performance. The Review of Economics and Statistics 61, 214-227.
- Porter, M.E. 1981. The Contribution of Industrial Organization to Strategic Management. Academy of Management Review 6, 609-619.
- Porter, M.E. 1984. Strategia kilpailutilanteessa. Toimialojen ja kilpailijoiden analysointitekniikat. Rastor-Julkaisut, Juva.
- Pratt, A.C. 1996. Discourses of rurality: loose talk or social struggle? Journal of Rural Studies 12:1, 69-78.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 1999. Maaseudun pienyritysrekisteri. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 235.
- Rhenman, E. 1972. Menestyvä yritys ja sen ympäristö. Ekonomia-sarja, Weilin+Göös, Espoo.
- Ritsilä, J. 1997. Maaseutualueet ja kaupungit innovatiivisina miljöinä – tilastopohjainen analyysi. Jyväskylän yliopisto. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus. Julkaisu 141.
- Rogers, E. M. 1995. Diffusion of Innovations. Fourth edition. New York: The Free Press.
- Rogers, E.M. & Shoemakers, F.F. 1971. Communication in Innovations. A Cross Cultural Approach. New York: The Free Press.
- Romer, P. 1990. Endogenous Technological Change. Journal of Political Economy, 98, 71-102.
- Romer, P. 1994. The Origins of Endogenous Growth. Journal of Economic Perspectives 8:1, 3-22.
- Rosenqvist, O. 2002. "Maaseudun ja "kaupungin" rakentuminen Tilastokeskuksen taajamamäärittelyyn perustuvassa aluekehikossa. Terra 114:1, 3-12.
- Rothwell, R. & Dodgson, M. 1991. External linkages and innovation in small and medium-sized enterprises. R. and. D. Management, Vol 21:2, 125-137.
- Rotter, J. 1966. Generalized Expectancies for Internal versus External Control of Reinforcement. Psychological Monographs: General and Applied 80, 1-27.
- Sisäasiainministeriö 2002. Alueiden kehittäminen. ALUS-lakityöryhmän mietintö. Aluekehitysosaston julkaisu 2/2002, Helsinki.

- Sitra 2002. Innovaatiojärjestelmän uudistuminen. Kansallisen innovaatiojärjestelmän tutkimusohjelman tuloksia ja johtopäätöksiä. Sitran raportteja 25. Helsinki.
- Schienstock, G. 1999. Transformation and Learning: A New Perspective on National Innovation System. In Schienstock, G. & Kuusi, O. (Eds.) Transformation Towards a Learning Economy. The Challenge for the Finnish Innovation System. Sitra 213. Helsinki, 9-56.
- Snow, C. & Hambrick, D. 1980. Measuring Organizational Strategies: Some Theoretical and Methodological Problems. *Academy of Management Review* 5, 527-538.
- Storey, D. 1991. The Birth Rate of New Firms - Does unemployment matter? A review of the evidence. *Small Business Economics* 3, 167-178.
- Storhammar, E. & Virkkala, S. 2003. Maaseutuyritysten innovaatioprosessit - Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen näkökulma. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta/Tutkimuskeskus, Julkaisu 153. Jyväskylä. <http://www.jyu.fi/economics/tutkimus/verkkoversiot.shtml>
- Tervo, H. 2000. Suomen aluerakenne ja siihen vaikuttavat tekijät. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 96:3, 398-415.
- Valtakari, M. 1999. Maaseutupolitiikka suomalaisessa aluesuunnittelussa. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B 46.
- Vartia, P. & Ylä-Anttila, P. 1996. Technology Policy and Industrial Clusters in Small Open Economy - The Case of Finland. ETLA, Discussion Papers no. 550. Helsinki.
- Vartiainen, P. 1998. Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. Sisäasiainministeriö, aluekehitysosaston julkaisu 6, Helsinki.
- Virkkala, S. 2002. Kumppanuus alueellisen kehittämisen hallintana. Chydenius-Instituutti, Selosteita ja katsauksia nro 42. <http://www.chydenius.fi/julkaisut/julkaisusarjat/tekstijul/kumppanuus.html>
- Virkkala, S. 2003. Oppiva-alue -käsitteen tausta ja sovelluksia alue- ja maaseudun kehittämisessä. ChyNetti. Chydenius-Instituutin verkkojulkaisuja no 31. <http://www.chydenius.fi/julkaisut/chynetti/artikkelit/chynetti31.html>
- Volk, R. 1999. Muuttuva maaseutu. Maaseutupoliittinen selvitysraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 9/1999.
- VTTN 2003. Osaaminen, innovaatiot ja kansainvälistyminen. Valtion tiede- ja teknologianeuvosto. Edita, Helsinki.
- Ålander, T. 2001. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen sisältö ja sen mittaamisen aineistolliset edellytykset. Suomen Aluetutkimus FAR. Selvityksiä 21.

3 TOIMINTAYMPÄRISTÖT JA YRITYSTOIMINTA

3.1

ORIGINAL PAPER

I

**MAPPING OUT DEVELOPING ACTION MILIEUS FOR SMEs
IN THE NORDIC COUNTRIES**

by

Nenonen, T. and Storhammar, E. 1997

Paper presented at the European Regional Science Association 37th Congress,
Rome, Italy 26-29 August 1997.

Mapping out developing action milieus for SMEs in the Nordic countries

Abstract

The aim of this project was first to produce information about the relations between regional special features and entrepreneurship and second, based on the results obtained thereof, to examine the possibilities and means to develop especially entrepreneurship and SMEs, in differing regions in the Nordic countries.

The target regions to be examined more closely were chosen and classified on the basis of the entrepreneurial activity in the region (e.g. new firms), of the qualitative characteristics of entrepreneurship and of the socio-economic structure of the region. Three exemplary regions were selected from every Nordic country for the study: 1) a region representing regions of high technology; 2) a region representing traditional small firm regions; and 3) a region representing reforming rural regions.

First, each exemplary region has been examined on the basis of its most essential characteristics and a description of the regions has been drawn up. Second, on the basis of the interviews conducted in the regions such regional development factors have been mapped out that affect especially business activities. Development factors have been made more precise by studying the factors which promote or hamper the birth and development of business activities. In addition to that, future prospects and changes in regional business activities are estimated and the role of the government in the promotion of entrepreneurship in the regions is mapped out.

Aims and starting points of the study

The accentuation of locality and the variety of development raise questions as for the ways in which different regions deviate from each other as regards the birth and development of firms and which reasons/factors can be found in the background of different development.

Aims and implementation of the study

The aim of the study was to produce information on the relationships between regional features and entrepreneurship, and on the basis of the results to consider the need, opportunities and means for regional development in different regions in the Nordic countries. In the background of the study are the thoughts about the importance of endogenous growth process and about the growing importance of entrepreneurship, especially of small firms, in the development of the regions. In the background of this target are also observations of the need

to develop new kind of activities supporting the birth and growth of developing action milieus (Vuorinen 1991).

The study is divided into two phases, into scrutiny based on statistics and empirical data collection to be carried out in the target regions, the subjects being entrepreneurs and support organizations representing the business life in the region. The target of the statistics-based study is

- to classify districts into groups according to the action milieu they offer to entrepreneurship
- to compare the results obtained from various Nordic countries
- to choose from each Nordic country the regions which represent different kinds
- of regions as regards the structure and entrepreneurial activity

In the second phase, data is collected through interviews from entrepreneurs/business managers of chosen type regions (2 cases/region), and from persons responsible in the organizations supporting entrepreneurship in the regions (2 cases/region). The target of this study based on empirical interview material is

- to define more closely the picture of the differences between regions as regards entrepreneurship by interviewing entrepreneurs and people acting in the support organizations for regional entrepreneurship: infrastructure, actors' values and attitudes as well as activities as factors affecting the development of the region
- to bring forth conclusions about the possibilities and ways to promote entrepreneurship and to develop entrepreneurship in different regions.

The aim is, on the basis of statistical surveys and interviews, to study the development of entrepreneurship and possibilities to develop it in regions of different types. The research setting makes it possible to examine likenesses and differences between the results obtained in the Nordic countries. The aim is that by comparing results from different countries it could be possible to produce new information on the development and development factors in regions of different types. As the final aim in the study is to find ways by which entrepreneurship can be promoted in different kind of regions.

Starting points: endogenous growth and dynamic milieu

Development of regions and the basic factors of development have been outlined through different kind of theories based on endogenous growth. Central factors in the endogenous growth process are local entrepreneurship, social networks, innovative milieu, flexibility of productional factors and institutional structures. Different kind of approaches have been described under such broad titles as 'firm culture', 'industrial district', 'innovative milieu' and

'Schumpeterian competition' (see e.g. D'Arcy & Giussani 1993; Isaksen 1993). The approaches include many common elements but they differ from each other as they emphasize different factors as important matters. The concept 'dynamic milieu' or 'developing action milieu' has a lot in common with the ways of examining and the concepts presented above and connected with endogenous growth. The framework of the study emphasizes, however, especially 'dynamics' - development materializing through interaction and network relations (Hedlund et al 1990).

Development and dynamics presuppose energy for the networks, 'core processes' which develop and maintain a network composed of the prerequisites needed in entrepreneurship, which are easy to join in and which take an entrepreneur along with their activities and offer interfaces (Kettunen 1992).

In the thinking supported by the concepts of dynamic milieu and network economy the importance of a region is considered to be broader than what is customary. From this perspective, the relationship between the development of regional economies and the activities of firms does not become apparent if only the qualifications of entrepreneurs or the structural factors of the region are scrutinized but by clarifying the relations between the structures, attitudes, competencies and behaviour of the regional economies. It is understood that growth rather means growth in the whole action milieu and its reciprocal couplings than growth in individual firms (Hedlund 1990; Courlet & Pecqueur 1991).

The difference and differentiation of the development base are reflected on the potential of the birth and development of business. Owing to the difference in problems and opportunities also the solutions to development problems in different regions deviate from each other. Vuorinen (1989) classifies regions from the perspective of the development of dynamic milieu into traditional industrial regions ruled by big industries, into old small-industry regions, and slightly industrialized agriculture-dominated regions. Based on the differences in the ways of life Isaksen (1993) has come to similar regional differences. He separates from each other the regions resting on wage work which are typically represented by big-industry-dominated regions, regions based on independent way of life which are represented by rural regions, and regions dominated by career development which are represented by central regions. The basic message in the classifications is: tradition very strongly moulds the action and choices of individuals.

Dynamic interactive networks, both inside the region and those directed outside from the region, are important for the development of the region. The dynamics of regional development can be divided into internal and external dynamic processes which are coupled with each other (Niittykangas et al. 1994). From both of them can be required to be cumulative by nature before it is a question of dynamic milieu.

Internal dynamics is a process which is tied with the demand of the local market and thus strongly tied with the population. Growth in the population means strengthening and diversifying of demand in the local market. This for

its part leads to increasing job opportunities and further positive migration in the region and through this to growth of population. Positive migration which typically is directed towards active population also influences the demographic features of the population.

The external dynamics is connected with the business activities directed outwards from the region, most typically to industry and tourism, the existence of which is necessary in order to be able to maintain and strengthen the region's proportional position in economy. The external dynamics of the region also calls for interactive relations directed inwards the region. These kind of connections are promoted by the small firm dominance of the region which involves that firms also have interactive relationships directed inwards the region. The importance and also the contents of network relationships are interpreted a little more broadly than what is usual in small-firm-dominated regions. It can also be thought that the dependence of small firms on the region differs from that of the big firms which make their decisions independently and whose decisions the region hardly affects.

Developing action milieus in the Nordic countries

About mapping out developing action milieus

Two basic factors connected with entrepreneurship in a developing action milieu are the large number of small firms and continuous birth of new firms. Regional growth can be thought to materialize in a concentrated manner: the more there are firms of the same or other lines of business in the region - the 'more dynamic' its action milieu from the viewpoint of small firm activities - the more new firms will be created there. On the other hand, the less there are firms in the region, the less does the regional action milieu support the birth of new firms and the less are also new firms created (e.g. Littunen 1991).

The connection between the stage of development and entrepreneurial activities seems to some degree to be quite loose (Niittykangas et al. 1994; Isaksen & Spilling 1996). It is not, as one could suppose, so that the entrepreneurial activities would be highest in regions where the grounds for development (competence environment) would seem to be the best. The stage of new firm foundation is on the average, however, a little higher in the more developed regions. Developed central regions are favourable for the birth of service firms, especially for the birth of business service firms. And then, it is in the central regions where most often high technology firms are established. On the other hand, the rate of establishing new industries is in relation to labour force, most active just in the regions of the lowest stage of development, and the rate of start-ups decreases along with the rate of the development of the region. Industrial firms are started up in regions which already are known to have a lot of small production firms.

Entrepreneurial activity of a region is only one, even though an important aspect of the features of a developing action milieu. It has also to be taken into account that different kind of firms and in various lines of business are established in regions of different types. This aspect is reflected in the observations that service firms, especially business service firms are established in more developed regions and industrial firms in less developed regions (Niittykangas et al. 1994). Relative measuring of entrepreneurial activity is not without problems since the absolute numbers of firms are also of importance, as well as the number of population as such, when seen from the viewpoint of the development potential of the regions. Also the significance of big firms as a base of development is questioned. Hence it is well-founded to define more closely the picture of dynamic milieus with other data on the firms in the regions and with data on action milieus - especially on information and competence milieus.

Identification of developing action milieus on the basis of the characteristics described above is coupled with the region's entrepreneurial activity, mainly with the establishment of firms, as well as with the characteristics describing the type of the region, of which characteristics the most central are those which describe the region's degree of development and dynamics. The regions are classified into types on a similar basis in various Nordic countries.

On the basis of entrepreneurial activities and the region's degree of development and its other characteristics the regions can on the basis of these dimensions be classified by types into different developing action milieus. Based on the above, it can be said that the classification of regions into types on the basis of the degree of development and entrepreneurial activities brings forth three different kinds of regions of high entrepreneurial activity (see, e.g., Vuorinen 1989; Isaksen 1993). These kinds of type regions can be described as follows:

- Type a) densities such as industry and technology villages the vitality of which is in competence infrastructure which makes it possible to create high-tech enterprises in growing or potential fields.
- Type b) small firm regions with the background of entrepreneurial tradition dating back to several generations. As its purest it is a question of business line centralizations where tradition and with it developed competence are united.
- Type c) renovating rural regions which in the background of high entrepreneurial activity have much obligations and lack of alternatives in various forms.

In the background of this classification into types is the thought that even very differing regions as for their starting points can be considered to be developing action milieus. As the grounds for the development are naturally the possibilities to develop which the region is able to offer and which direct the development and affect the available resources. Several studies conducted in various

countries have, however, shown that there has rather been diversifying variation in the development of the regions than general lines which would clearly have been coupled with the basis of development. This observation involves a message telling that the regions have possibilities to influence their own development.

Type regions in the Nordic countries

On the basis of the classification into types given above we select from each Nordic country such type regions of a developing action milieu which represent different kinds of regions as for their structures (also as for their development history).

The regions selected as research targets have been collected as per countries in the following table.

TABLE 1 Type regions in the Nordic countries

Type region	Selected type regions				
	Denmark	Finland	Iceland	Norway	Sweden
Type A	Ålborg	Oulu	Reykjavik	Horten	Ronneby
Type B	Herning/ Ikast	Seinäjoki	Akureyri	Arendal	Gnosjö
Type C	Salling- Morsø	Saarijärvi	Selfoss	Risør	Gotland

Development factors in different kinds of regions

As a framework in this study has been used the concept of dynamic milieu which has presently been much used when outlining both the development of regions and the regional development of entrepreneurship. The concept of dynamic milieu emphasizes the importance of local action milieu to the development of entrepreneurship, especially to the development of small and medium-sized firms, and thus the concept link firms and regional dimension with each other. In this research the problem field is studied both by using descriptive statistics and by collecting data in the target regions from entrepreneurs and support organizations representing regional economic activities.

The target regions to be examined more closely were chosen and classified on the basis of the entrepreneurial activity in the region (e.g. new firms), of the qualitative characteristics of entrepreneurship and of the socio-economic structure of the region. Three exemplary regions were selected from every Nordic country for the study: 1) a region representing regions of high technology; 2) a region representing traditional small firm regions; and 3) a region representing reforming rural regions. In the background of the classification is the thought

that regions which may well be very different as to their starting points can offer a dynamic, developing action milieu for small and medium-sized firms.

First, each exemplary region has been studied on the basis of its most essential characteristics and a description of the regions has been drawn up. Second, on the basis of the interviews conducted in the regions such regional development factors have been mapped out that affect especially business activities.

Development factors have been made more precise by studying the factors which promote or hamper the birth and development of business activities. In addition to that, future prospects and changes in regional business activities are estimated and the role of the government in the promotion of entrepreneurship in the regions is mapped out.

Regions of high technology

As typical regions of high technology firms have been taken under scrutiny: Ålborg region from Denmark, Oulu district from Finland, Big Reykjavik from Iceland, Horten from Norway and Ronneby from Sweden.

The districts of Ålborg, Oulu and Reykjavik represent rather big central regions whose strong infrastructure gives good grounds to high technology businesses for development. The starting points of Horten and Ronneby for high-tech businesses differ from the regions mentioned above: the regions are smaller and the competence milieu they offer is not as covering as that of the bigger centres.

The factors promoting the development of the big centres under scrutiny are much of a similar kind. As for the factors hampering business, there can be seen differences which are connected with the wideness of the competence infrastructure, whereas in the districts of Horten and Ronneby the factors hampering business are much of the same kind: among others, the narrowness of the competence base, low education level.

The essential thing as regards high technology activities is the competence infrastructure (education, research and product development), and first of all, the people. Many-sided multilevel education produces in the region competent and skilled people who can work both as entrepreneurs and as labour force. In addition to this, an entrepreneurial base which is in good order creates good preconditions to take part in functioning firm networks. Entrepreneurial development based on competence is guaranteed by good infrastructure in which there will be investments in all target regions in the continuation. The difference between the regions under scrutiny as regards investments in education and research is that in big centres the focus is on more limited programmes and in small regions there is need to invest in education more generally, in the heightening of the educational level and improvement of its applicability.

Small firm regions

Among small firm regions, the following regions are under scrutiny: the district of Hering/Ikast from Denmark, the region of Seinäjoki from Finland, Akureyri from Iceland, Arendal from Norway and Gnosjö from Sweden.

The interviews give a very similar picture of the chosen small firm regions. The tradition of entrepreneurial activity and entrepreneurship are in the background of the regions' busy business activities. Both the skills and competence of an entrepreneur originate to a great extent from the grounds of tradition and experience. The entrepreneurship of individuals is reflected as a positive entrepreneurial climate of the regions. Same kind of a picture of the regions is also formed when studying the factors hampering business activities in these regions.

Small firm regions are characterized by a certain kind of insecurity about the future. The existing business activity in the regions and the infrastructure supporting it are partly experienced as a burden because it leads activities too much towards traditional direction. The development of the regions' strong business and diversification of industry require investments in the development and diversification of the entrepreneurial infrastructure. At the maturity stage of traditional entrepreneurship, establishing of new firms is experienced to be even a hampering factor. For this reason it would be important to develop the general preconditions of firms and to promote internationalization for the development of both already operating firms, and for new firms.

Small firm regions are characterized by a certain kind of insecurity about the future. The existing business activity in the regions and the infrastructure supporting it are partly experienced as a burden because it leads activities too much towards traditional direction. The development of the regions' strong business and diversification of industry require investments in the development and diversification of the entrepreneurial infrastructure. At the maturity stage of traditional entrepreneurship, establishing of new firms is experienced to be even a hampering factor. For this reason it would be important to develop the general preconditions of firms and to promote internationalization for the development of both already operating firms, and for new firms.

Rural regions

To represent renovating rural regions, the following regions have been chosen for the study: Salling-Morsø from Denmark, Saarijärvi district from Finland, Selfoss from Iceland, Risør from Norway and Gotland from Sweden.

Entrepreneurship in rural regions is very much based on agriculture. The regions do not have so much industrial tradition but instead tradition of entrepreneurship and craftsmen's trade. It is characteristic of the rural regions under scrutiny, too, that they have positive entrepreneurial climate and that they strive for regional cooperation in the promotion of entrepreneurship.

The picture depicted of the rural regions under examination is rather positive, even more positive than that of the small firm regions. When assessing the

business activities in rural regions, same features can be found as in the regions of high technology: there is a positive tone in business activities, firms are developing and renovating. It can, however, be said that the type regions mentioned are at different levels of development and thus the business activities of the regions differ because of the competence infrastructure of the regions. A common feature with the rural regions under scrutiny is also investments in tourism. Besides pure and beautiful nature, the regions also have active cultural offerings.

Final remarks

The regions selected for scrutiny are rather positively developed regions as regards their entrepreneurship but they represent different kinds of regions as far as the milieu of expert knowledge and entrepreneurship they offer are concerned. Comparison between the regions reveals both likenesses and differences. The likenesses between regions in the development and development factors of entrepreneurship may be thought to express in a way general aspects affecting the development of entrepreneurship. On the other hand, the differences in the factors which have influence on the development between regions refer to factors which are typical of regions of different types.

The common thing for the regions seems to be their positive attitude towards entrepreneurship and the entrepreneurial spirit among the population. Typical of the regions is the positive entrepreneurial climate: entrepreneurship is valued in the regions, it is supported regionally and there are positive examples to entrepreneurship (entrepreneurs and enterprises). Entrepreneurship is considered to be a natural alternative for the people who live in these regions.

The differences reflect different kinds of development phases. In the reforming rural areas the phase of industrialization has lasted a relatively short time - the industrialization of the regions is a consequence of the reduction in agriculture. The duration of industrialization in small firm regions can be characterized to be of medium length, and characteristic of the activities is the entrepreneurial drive. The regions with a milieu of wide expert knowledge generally have a long industrial tradition and, because of the structural change, new development channels have been sought there. In spite of the different development phase the regions have to meet similar change factors which affect the business activities - technological change, internationalization, strengthening competition, dominance of the market.

In the regions of high technology, both new growing business lines and traditional big industry are actively present in the international market, as well as in the application and development of new technology. In these regions, professionally skilled people and information milieu (education, research, product development and communications) are central factors in the development of business activities. Investments in education and research, and linking these

fields with the regional business activity create opportunities for the development of business activities.

In traditional small firm regions enterprises have very much operated in the local and domestic market. The firms operate separately from each other and concentrate their activities on the same business lines and markets, and this makes development more difficult. The role of government has earlier been relatively passive since the firms have been assumed to take care of themselves independently. The resources of small firms are not, however, very often sufficient for the development work. In these regions it is necessary to promote the internationalization of enterprises and to diversify regional industry. Inputs are needed for the product development of firms and for increasing cooperation between firms.

In rural regions the public organizations have had a relatively significant role in the promotion of entrepreneurship. Adding expert knowledge by means of education and promoting cooperation between firms become, beside direct support (risk capital), important means when promoting business activities. When firms are developed to operate in bigger markets, additional space will be created for new firms. Especially in these regions it has to be secured that the places of business will stay within the region, and this can be done by creating them opportunities to operate and by developing regional ties for them.

Acknowledgements

We will thank the SMB Forum and the members of the project group: Kerstin Aggefors (NUTEK, Regions and SME's, Sweden), Arne Isaksen (Step Group, Norway), Flemming Jensen (Danish Agency for Development of Trade and Industry, Denmark) and Smári S. Sigurðsson (ICETEC, Iceland). We will also thank Nordisk Industrifond and national financiers which have made possible the fulfilment of the work.

REFERENCES

- Courlet, C. & Pecqueur, B. 1991. Local industrial systems and externalities: an essay in typology. *Entrepreneurship & Regional Development* 3: 305-315.
- D'Arcy & Giussani. 1993. Local Economic Development: the Role of the Development Ethos. Paper presented at the 33th European Congress, Regional Science Association, Moscow, Russian Federation, 24.-27. August 1993.
- Dynamiska verksamhetsmiljöer i Norden . Kartläggning av utvecklande verksamhetsmiljöer och identifiering av utvecklingsfaktorer. Nordisk SMB Forum, delprojekt 4. Regional/sentral struktur för bedriftsutveckling. Nordisk Industrifond rapport 1:1997.
- Hedlund A., Johnstad T., Rasmussen J.C. & Vuorinen P. 1990. Competence, networks and regional policy. In Illeris S. & Jakobsen L. (eds.) *Networks and regional development*, s. 236-280. NordREFO 1990:1. Copenhagen.
- Isaksen, A. 1993. Spesialiserte produktsonområder og industrielle distrikter - en teoretisk diskusjon. In Isaksen A. (ed.) *Spesialiserte produktsonområder i Norden*, s. 13-34. Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift, Stockholm.
- Isaksen, A. and Spilling O. 1996 *Regional utvikling og små bedrifter*. Kristiansand: Høgskoleforlaget.
- Kettunen, P. 1992. Kunnan ja maakunnan menestyksen ehdot - strategisia näkökulmia. In Nenonen, T. (ed.) *Tutkimusta ja pohdintaa taloudesta ja yhteiskunnasta*. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus 25 vuotta, s. 85-97. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Jyväskylä.
- Littunen, H. 1991. Yritysten sijaintitekijät ja hyvä toimintaympäristö. Jyväskylän yliopisto, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Julkaisuja 109.
- Niittykangas, H., Storhammar, E. and Tervo, H. 1994. Yrittäjyys ja yritysten synty paikallisissa toimintaympäristöissä. Jyväskylän yliopisto, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Julkaisuja 132.
- Vuorinen, P. 1989. Verkostotalous ja modernien yritysten toimintaympäristö. In Eskelinen, H. and Virkkala, S. (eds.) *Talouden verkostot ja alueellinen muutos*, s. 17-41. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 4.
- Vuorinen, P. 1991. Yritystoiminnan uusiutuminen 1990-luvulla. In *Alueet aallokossa*, s. 51-66. Sisäasiainministeriö, Kunta- ja aluekehitysosasto, Helsinki.

Artikkelit II - VI julkaistu ainoastaan
painetussa väitöskirjassa

3.2

ORIGINAL PAPER

II

**ENTREPREUNIAL AND REGIONAL GROWTH ACTIVITY
IN FINLAND**

by

Littunen, H., Tohmo, T. and Storhammar, E. 2010

Hyväksytty julkaisuun Journal of Enterprising Culture,
World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd

3.3

ORIGINAL PAPER

III

**MAASEUTU TIETOTALOUDESSA -
INNOVAATIONÄKÖKULMA KAUPUNGIN JA MAASEUDUN
VUOROVAIKUTUKSEEN**

Virkkala, S. ja Storhammar E. 2004

Maaseudun Uusi Aika 4/2004

Copyright© 2004, Maaseudun Uusi Aika

4 PK-YRITYKSET ERILAISSA TOIMINTA- YMPÄRISTÖISSÄ

4.1

ORIGINAL PAPER

IV

**THE INDICATORS OF LOCUS OF CONTROL
IN THE SMALL BUSINESS CONTEXT**

by

Littunen, H. and Storhammar, E. 2000

Journal of Enterprising Culture Vol. 8, No. 4, 343-360.

Copyright© 2000, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
Reproduced with kind permission by WSP

4.2

ORIGINAL ARTICLE

V

**THE SURVIVAL OF FIRMS OVER THE CRITICAL FIRST 3
YEARS AND LOCAL ENVIRONMENT**

by

Littunen, H., Storhammar, E. and Nenonen, T. 1998

Entrepreneurship & Regional Development, 10, 189-202.

Copyright© 1998, Taylor & Francis Ltd.

Reproduced with kind permission by Taylor & Francis Ltd.

4.3

ORIGINAL PAPER

VI

**INNOVATION ACTIVITY IN THE SMES: WHAT FACTORS DO
HAVE EFFECT?¹³**

by

Storhammar E. and Tohmo, T. 2010

Under review
Small Business Economics

¹³ The earlier version of this paper (entitled "Innovation activity in the SMEs and local environment") has been positively reviewed by the Scientific Committee and accepted for presentation in a R Session at the 50th Anniversary European Congress of the Regional Science Association International, to be held in Jönköping between 19th and 23rd August 2010.

- 1 LAINE, JUHANI, Toimialareseptin ja yritysparadigman muutos sekä sen vaikutus strategiseen muutokseen. Laadullinen ja historiallinen case-tutkimus perheyriksen siirtymisestä monialayhtymän osaksi. - Change in industry recipe and company paradigm and its impact on strategic change. A qualitative and longitudinal case study on a one-family owned company which moved into the context of a multi-business company. 252 p. Summary 12 p. 2000.
- 2 WAHLGRÉN, ASTA, Mastery and slavery. Triangulatory views on owner-managers' managerial work. - Isäntä ja renki. Trianguloituja näkökulmia omistajajohtajien johtamistyöhön. 138 p. Yhteenveto 4 p. 2000.
- 3 SEPPÄ, MARKO, Strategy logic of the venture capitalist. Understanding venture capitalism - the businesses within - by exploring linkages between ownership and strategy of venture capital companies, over time, in America and Europe. 321 p. Yhteenveto 9 p. 2000.
- 4 PEKKALA, SARI, Regional convergence and migration in Finland, 1960-95. 121 p. Yhteenveto 1 p. 2000.
- 5 KORHONEN, JOUNI, Industrial ecosystem. Using the material and energy flow model of an ecosystem in an industrial system. - Teollinen ekosysteemi - Ekosysteemin materiaali- ja energiavirtamallin soveltaminen teollisessa systeemissä. 131 p. Tiivistelmä 1 p. 2000.
- 6 KARVONEN, MINNA-MAARI, An industry in transition. Environmental significance of strategic reaction and proaction mechanisms of the Finnish pulp and paper industry. 146 p. Yhteenveto 2 p. 2000.
- 7 RITSILÄ, JARI, Studies on the spatial concentration of human capital. 140 p. Yhteenveto 1 p. 2001.
- 8 LITTUNEN, HANNU, The birth and success of new firms in a changing environment. 261 p. Yhteenveto 2 p. 2001.
- 9 MATTILA, MINNA, Essays on customers in the dawn of interactive banking. - Asiakkaat interaktiivisen pankkiliiketoiminnan aamunkoitossa. 154 p. Yhteenveto 3 p. 2001.
- 10 HYRSKY, KIMMO, Reflections on the advent of a more enterprising culture in Finland: an exploratory study. 244 p. Tiivistelmä 4 p. 2001.
- 11 KUJALA, JOHANNA, Liiketoiminnan moraalista etsimässä. Suomalaisen teollisuusjohtajien sidosryhmänäkemykset ja moraalinen päätöksenteko. - Searching for business morality. Finnish industrial managers' stakeholder perceptions and moral decision-making. 217 p. Summary 4 p. 2001.
- 12 LÄMSÄ, ANNA-MAIJA, Organizational downsizing and the Finnish manager from an ethical perspective. - Organisaation kutistaminen ja suomalainen liikkeenjohto eettisestä näkökulmasta tarkasteltuna 61 p. (115 p.) Summary 5 p. 2001.
- 13 GRONOW, TITO, Material flow models in environmental policy planning. Case: pulp and paper industry. - Materiaalivirtamallit ympäristöpolitiikan ja -toimintatapojen suunnittelussa. Case: Massa- ja paperiteollisuus. 103 p. (144 p.) Yhteenveto 1 p. 2001.
- 14 MOILANEN, RAILI, A learning organization: machine or human? - Oppiva organisaatio: kone vai oppivien ihmisten yhteisö? 55 p. (162 p.) Yhteenveto 7 p. 2001.
- 15 HOKKANEN, SIMO, Innovatiivisen oppimisyhteisön profiili. Ammattikorkeakoulujen tekniikan ja liikenteen koulutusalan näkökulmasta tarkasteltuna. - The factors contributing to the profile of an innovative learning community. 242 p. Summary 10 p. 2001.
- 16 PAAJANEN, PEKKA, Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. - An entrepreneurship educator. Teachers' views of themselves and their work as an entrepreneurship educator at the polytechnic level, in the field of business and administration. 276 p. Summary 9 p. 2001.
- 17 MANGELOJA, ESA, Nordic stock market integration. - Pohjoismaisten osakemarkkinoiden integraatio. 164 p. Yhteenveto 2 p. 2001.
- 18 KARJALUOTO, HEIKKI, Electronic banking in Finland. Consumer beliefs, attitudes, intentions, and behaviors. - Elektroninen pankkitoiminta Suomessa. Kuluttajien uskomukset, asenteet, aikomukset ja käyttäytyminen. 195 p. Yhteenveto 3 p. 2002.
- 19 VIRTANEN, AILA, Laskentatoimi ja moraalit. Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitoavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastavasta. 184 p. Summary 4 p. 2002.
- 20 TENHUNEN, MARJA-LIISA, The professional growth of an accounting agency entrepreneur. - Tilitoimistoyrittäjän ammatillinen kasvu. 121 p. (359) Yhteenveto 7 p. 2002.
- 21 ALANKO, JUHA, Siipien alla ilmaa. Liikenneilmailun lentotoiminnan johtaminen liikenneilmailun miehistönkäytön tehokkuudella ja kustannuksilla mitattu. Empiirisenä kohteena Finnair Oy 1980- ja 1990-luvuilla. - Air under wings. 240 p. Summary 2 p. 2002.
- 22 NIEMELÄ, TARJA, Inter-Firm Co-operation Capability. - A Processual Empirical Study on Networking Family Firms. 204 p. Yhteenveto 1 p. 2003.
- 23 SAJASALO, PASI, Strategies in transition - the internationalization of Finnish forest industry companies. 223 p. Yhteenveto 8 p. 2003.
- 24 NEVANPERÄ, ERKKI, Yrittäjyys Suupohjan opiskelijanuorten ajattelussa. Tutkimus Suupohjan seudun nuorisoasteen opiskelijoiden yrittäjyysnäkemysistä sekä yrittäjyysopetuksen opetussuunnitelman kehittämissyrkimyksistä. - How the young residents in Suupohja region see entrepreneurship: study of students' opinions

- about entrepreneurship in juvenile degree schools and the efforts in developing the curriculum of entrepreneurship education. 210 p. Summary 2 p. 2003.
- 25 JOUTSEN-ONNELA, MERJA, Turvallisuuutta ja sopusointua vai jännitystä ja valtaa. Tutkimus sairaanhoitaja- ja terveydenhoitajaopiskelijoiden yrittäjyys- ja muista arvoista. - Security and harmony or thrills power. 229 p. Summary 3 p. 2003.
- 26 RAJOITTE, ALAIN, Knowledge and decisions in environmental contexts. A case study of the pulp and paper industry. 190 p. 2003.
- 27 HAAPANEN, MIKA, Studies on the Determinants of Migration and the Spatial Concentration of Labour. 127 p. Yhteenveto 1 p. 2003.
- 28 SUORANTA, MARI, Adoption of mobile banking in Finland. - Mobiilipankkipalveluiden adoptio Suomessa. 79 p. (167 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.
- 29 MATTILA, ANSSI, Understanding seamless mobile service interface between customer and technology: An empirical study 62 p. (170 p.) Yhteenveto 3 p. 2003.
- 30 HALTUNEN, JUSSI, Teollisten perheyriyten kasvudynamiikan systeemiteoreettinen tarkastelu. - The growth dynamics of industrial family-owned firms - a systems theory approach. 302 p. Summary 8 p. 2004.
- 31 MADUREIRA, RICARDO, The role of personal contacts of foreign subsidiary managers in the coordination of industrial multinationals: the case of Finnish subsidiaries in Portugal. 186 p. - Ulkomaisten tytäryhtiöiden johtajien henkilökohtaisten kontaktien rooli koordinoinnissa monikansallisissa teollisuusyrityksissä. Case: Suomalaiset tytäryhtiöt Portugalissa. Yhteenveto 1 p. 2004.
- 32 KOIVUNEN, MAURI, Osaamisperustaisen kilpailukyvyn ja yrittäjyyden edistäminen. Tutkimustapauksena Raahan tietotekniikan muun- tokoulutusohjelma insinööreille. - Enhancing competence-based competitiveness and entrepreneurship. Research case: Professional degree upgrading in information technology for engineers in Raaha. 216 p. Summary 3 p. 2004.
- 33 KANSIKAS, JUHA, Myyjiä, tuotekehittäjiä ja tuotejohtajia. Tuotepäälliköiden tehtävä- rakenteen heijastuminen tuotekehitys- projektissa sisäiseen yrittäjyyteen ja intuitiiviseen päätöksentekotyylin kuuluviin tekijöihin. - Sales people, product developers and product champions - product managers' responsibilities and job roles in a product development project and their reflection to intrapreneurship and intuitive decision making style. 258 p. Summary 6 p. 2004.
- 34 MUNNUKKA, JUHA, Perception-based pricing strategies for mobile services in customer marketing context. 65 p. (151 p.) Yhteenveto 1 p. 2004.
- 35 PALOVIITA, ARI, Matrix Sustainability: Applying input-output analysis to environmental and economic sustainability indicators. Case: Finnish forest sector. - Matriisikestävyys: Panos-tuotosanalyysin soveltaminen ekologisen ja taloudellisen kestävyuden indikaattoreihin. Case: Suomen metsäsektori. 216 p. Yhteenveto 2 p. 2004.
- 36 HANZELKOVA, ALENA, Re-establishing traditional Czech family businesses. A multiple case study on the present challenges. 306 p. Tiivistelmä 1 p. 2004.
- 37 TUUNANEN, MIKA, Essays on franchising in Finland - Empirical findings on franchisors and franchisees, and their relationships. 143 p. (252 p.) 2005.
- 38 AHLFORS, ULLA, Successful interactive business: Integration of strategy and IT. - Menestyksellinen vuorovaikutteinen e-liiketoiminta: Strategian ja informaatioteknologian integrointia. 353 p. Yhteenveto 2 p. 2005.
- 39 NIEMI, LIISA, The father, the son and the refreshed spirit. Strategic renewal after family business succession in the context of the textile, clothing, leather and footwear industry. - Isä, poika ja yritys yhä hengissä. Perheyriyksen strateginen uudistuminen sukupolvenvaihdoksen jälkeen - tapaus- tutkimus tekstiili-, vaatetus, nahka- ja kenkä- teollisuudessa. 219 p. Summary 2 p. 2005.
- 40 LASSILA, HILKKA, Matkailutilan sukupolven- vaihdos talonpoikaisten arvojen ohjaamana prosessina. - Traditional values affecting succession in farm tourism businesses. 206 p. Summary 12 p. 2005.
- 41 TURJANMAA, PIRKKO, Laadun oppiminen pienissä yrityksissä. Mallin konstruointi ja kehittäminen. - Learning of quality in small companies. Construction and Development of a model. 204 p. Summary 6 p. 2005.
- 42 YLÄOUTINEN, SAMI, Development and functioning of fiscal frameworks in the Central and Eastern European countries. - Finassipolitiikan kehikkojen kehittyminen ja toiminta Keski- ja Itä-Euroopan maissa. 220 p. Yhteenveto 4 p. 2005.
- 43 TÖRMÄKANGAS, RAILI, Perheyriittäjyyden arjen kulttuuri. Kolmen sukupolven sahatoimintaa. - The everyday culture of entrepreneurship over three generations in a saw mill. 203 p. Summary 3 p. 2005.
- 44 TUNKKARI-ESKELINEN, MINNA, Mentored to feel free. Exploring family business next generation members' experiences of non-family mentoring. - Mentoroinnilla vapauden- tunteeseen: Kartoittava tutkimus perheyriyten seuraajasukupolven mentoroinnista saamistaan kokemuksista. 233 p. Yhteenveto 3 p. 2005.

- 45 LINTULA, PAAVO, Maakuntalehden toimittajan toimintatila teknis-rationaalisessa ajassa. - The action scope of a journalist in a regional newspaper under pressure of a technical-rational discourse. 321 p. Summary 3 p. 2005.
- 46 HEIKKILÄ, MAURI, Minäkäsitys, itsetunto ja elämänhallinnan tunne sisäisen yrittäjyyden determinanteina. - The self-concept, the self-esteem and the sense of life control as the determinants of the intrapreneurship. 209 p. Summary 5p. 2006.
- 47 SYRJÄLÄ, JARI, Valoon piirrettyjä kuvia. Tarinoita ja tulkintoja sähköalan murroksesta hyvinvoinnin ja henkilöstöstrategian näkökulmasta. - Pictures in Light. Narratives and interpretations of changes in the energy sector from the point of view of welfare and personnel strategy. 333 p. 2006.
- 48 NIEMELÄ, MARGIT, Pitkäikäisten perheyritysten arvoprofiili. Pitkäikäisten perheyritysten arvojen ja jatkuvuuden kuvaus Bronfenbrennerin ekologisen teorian avulla. - The value profile of long-lived family firms. The description of the values and the continuity of long-lived family firms as seen through Bronfenbrenner's ecological theory. 187 p. Summary 2 p. 2006.
- 49 KAKKONEN, MARJA-LIISA, Intuition and entrepreneurs. A Phenomenological Study of managerial intuition of Finnish family entrepreneurs. 176 p. Tiivistelmä 2 p. 2006.
- 50 LAHTONEN, JUUKA, Matching heterogeneous job seekers and vacancies. Empirical studies using Finnish data. 110. p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 51 OLLIKAINEN, VIRVE, Gender Differences in Unemployment in Finland. 157. p. Yhteenveto 1 p. 2006.
- 52 PURONAHO, KARI, Liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikunnan markkinointi - Tutkimus lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosessista, resursseista ja kustannuksista. - Sport marketing by sport clubs for children and youngsters - Exploring the production process, resources and costs of children's and youngsters' sport activities. 236 p. Summary 3 p. 2006.
- 53 POIKKIMÄKI, SANNA, Look closer to see further. Exploring definitions, goals and activities of environmental life cycle management 153. p. Yhteenveto 1 p. 2006.
- 54 SILJANEN, TUULA, Narratives of expatriates in the Middle East. Adaptation, identity and learning in non-profit organizations. 250 p. Tiivistelmä 2p. 2007.
- 55 WESTERHOLM, HELY, Tutkimusmatka pienyrityksen työvalmiuksien ytimeen. Kirjallisuuteen ja DACUM-analyysiin perustuva kartoitus. - A journey into the core of the occupational competence and attitudes of small business entrepreneurs. 221 p. Summary 5 p. 2007.
- 56 HYNINEN, SANNA-MARI, Matching in local labour markets: Empirical studies from Finland. 100 p. Summary 2 p. 2007.
- 57 TOHMO, TIMO, Regional economic structures in Finland: Analyses of location and regional economic impact. 53 p. (273 p.) Tiivistelmä 2 p. 2007.
- 58 HIIRONEN, MARJA-LIISA, Hoivayritykset kotona asuvien ikääntyvien toimintakyvyn tukena. Ikääntyvien, kuntapäätäjien ja hoivayrittäjien näkökulma. - Care enterprises and the functionality of elderly people living at home. The perspectives of aging people, municipal decision-makers and care entrepreneurs. 153 p. Summary 2 p. 2007.
- 59 ARHIO, KAIJA, Luova laatu ja arvoinnovaatiot oppivan verkoston tuottamina. Tapaus-tutkimus rakennuspuutuoteollisuuden verkostosta. - Creative quality and value innovations created by a learning network. Case-study within a building components manufacturing network. 191 p. Summary 10 p. 2007.
- 60 HEIKKINEN, EILA, Yrittäjän persoonallisuus ja sen yhteys yrityksen kasvuun BigFive-teorian mukaan tarkasteltuna. - An entrepreneur's personality and its impact on the firm's growth: An analysis through the Big Five Theory. 139 p. Summary 5 p. 2007.
- 61 ELO-PÄRSSINEN, KRISTA, Arvot ja yhteiskunta-vastuullinen toiminta suurissa suomalaisissa perheyrityksissä. Omistajan näkökulma. - Values and corporate social performance in large Finnish family firms. Owners view. 188 p. Summary 2 p. 2007.
- 62 NYSSÖLÄ, HANNU, Omistajaohjaus, sisäinen yrittäjyys ja tuloksellisuus ammattikorkeakouluissa. - Corporate governance, intrapreneurship and effectiveness in the Universities of Applied Sciences. 361 p. Summary 9 p. 2008.
- 63 KAUKO-VALLI, SOFIA, Subjective well-being as an individually constructed phenomenon. 179 p. Summary 1 p. 2008.
- 64 SINTONEN, TEPPO, Diversiteetti ja narratiivisuus. Tutkielmia diskursiivisesta organisaatiotodellisuudesta. - Diversity and Narrative. Discursive approaches to organizational reality. 59 p (123 p.) Summary 2 p. 2008.
- 65 KOOSKORA, MARI, Understanding corporate moral development in the context of rapid and radical changes. The case of Estonia. 105 p. (198 p.) Tiivistelmä 9 p. 2008.
- 66 TAKANEN-KÖRPERICH, PIIRJO, Sama koulutus - eri urat. Tutkimus Mainzin yliopistossa soveltaa kielitiedettä vuosina 1965-2001 opiskelleiden suomalaisten urakehityksestä palkkatyöhön, freelancereiksi ja yrittäjiksi. - Same Education - Different Careers. The study of the Finnish nationals who have studied applied linguistics in the University of Mainz, Germany, during the years 1965-

- 2001, and their working development as employees, freelancers and entrepreneurs. 203 p. Summary 2 p. Zusammenfassung 3 p. 2008.
- 67 RANKINEN, ARJA, Kulttuurinen osaaminen Etelä- ja Itä-Kiinassa toimittaessa. Illustraationa eräs tulkinta suomalaisjohtajien Kiina-kokemuksista. - Cultural competence when operating in Southern and Eastern China. An interpretation of some Finnish business managers' experiences in China as an illustration. 294 p. Summary 4 p. 2008.
- 68 KOTAJA, SARI MAARIT SUSANNA, Keskipohjalaisyrietykset toimintaympäristönsä ja sen hyvinvoinnin rakentajina. Diskurssianalyttinen näkökulma. - Central Ostrobothnian SMEs as constructors of their operating environment and regional welfare. Discourse analytic research. 209 p. Summary 3 p. 2008.
- 69 TEITTINEN, HENRI, Näkymätön ERP. Taloudellisen toiminnanohjauksen rakentuminen. - Invisible ERP. Construction of enterprise resource planning. 206 p. Summary 2 p. 2008.
- 70 LUOTO, JANI, Bayesian applications in dynamic econometric models. - Bayesilaisia sovelluksia dynaamisissa ekonometrisissa malleissa. 148 p. Tiivistelmä 3 p. 2009.
- 71 TOURUNEN, KALEVI, Perheyrietykset kansantalouden resurssina. Keskisuurten ja suurten yritysten omistajuus, toiminnan laajuus ja kannattavuus Suomessa 2000–2005. - Family businesses as an economic resource. Ownership, scale and profitability of middle-sized and large-sized businesses in Finland in 2000–2005. 174 p. Summary 3 p. 2009.
- 72 NIEMELÄ-NYRHINEN, JENNI, Factors affecting acceptance of mobile content services among mature consumers. - Mobiilien sisältöpalveluiden omaksumiseen vaikuttavat tekijät ikääntyvien kuluttajien keskuudessa. 148 p. Yhteenveto 3 p. 2009.
- 73 LAURONEN, MIRJA, Yrittäjämäinen elinkeinopolitiikka. Kolmevaiheinen, diskurssianalyttinen tarkastelu kunnan elinkeinopolitiikan roolista ja tehtävistä. - Entrepreneurial economic policy. A three-phase discourse-analytical study of the roles and functions of municipal economic policy. 193 p. Summary 4 p. 2009.
- 74 KOSKINEN, MARKETTA, Omistajuus erilaisten yrittäjien käsityksinä ja tulkintoina. Fenomenografinen tutkimus. - Ownership as understood and interpreted by various entrepreneur types. A phenomenographic study. 227 p. Summary 2 p. 2009.
- 75 FRANTSI, TAPANI, Ikääntyvä johtaja tienhaaras. Ikääntyvien johtajien kertomukset johtajuuden ja identiteetin rakentajana. - Stories as identity construction of ageing leaders at the career crossroads. 247 p. 2009.
- 76 ONKILA, TIINA, Environmental rhetoric in Finnish business. Environmental values and stakeholder relations in the corporate argumentation of acceptable environmental management. 200 p. Yhteenveto 1 p. 2009.
- 77 HARTIKAINEN, PERTTI, "Tätä peliä ei hävitä" Abduktiivinen tutkimus Halton-konsernin oppimishistoriasta 1968–2006. - "We won't lose this game." Abductive research on learning history of Halton Group 1968–2006. 190 p. Summary 4 p. 2009.
- 78 KERTTULA, KARI, Valta ja muutos. Ylimmän johdon tulkinta vallan ilmenemisestä organisaation strategisessa muutosprosessissa. - Power and change. Interpretation of the top management about the power arising from a strategic change process: qualitative case study within a forest industry organization. 206 p. Summary 3 p. 2009.
- 79 ANTTONEN, RITVA, »Manne takaraivossa». Ennakkoluulot ja syrjintä suomalaisten romaniyrittäjien kokemana. Fenomenografinen tutkimus. - Experiences of prejudice and discrimination of Roma entrepreneurs in Finland. A phenomenographic study. 199 p. Summary 3 p. 2009.
- 80 SALVADOR, PABLO F., Labour market dynamics in the Nordic countries according to the chain reaction theory. 148 p. 2009.
- 81 PELLINEN, ANTTI, Sijoitusrahastoasiakkaiden taloudellinen kyvykkyys ja tulevat lisäsijoituspäätökset. - Financial capability of mutual fund clients and additional investment decisions. 196 p. 2009.
- 82 KALLIOMAA, SAMI, Sisäinen markkinointi johtamisena. Tapaustutkimus konepajateollisuuden projektiorganisaatiosta. - Internal marketing as management –case study: project organisation within the engineering industry. 232 p. Summary 8 p. 2009.
- 83 VON BONSDORFF, MONIKA E., Intentions of early retirement and continuing to work among middle-aged and older employees. - Keski-ikäisten ja ikääntyneiden työntekijöiden eläke- ja työssä jatkamisaikheet. 86 p. (194 p.) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 84 LAAKKONEN, HELINÄ, Essays on the asymmetric news effects on exchange rate volatility. - Esseitä makrotalouden uutisten vaikutuksista valuuttakurssien volatilitettiin. 124 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 85 LAPPALAINEN, MINNA, Entrepreneurial orientation at the level of dyad relationships in supply chains and networks. 138 p. Yhteenveto 3 p. 2009.
- 86 SILTAOJA, MARJO, Discarding the mirror - The importance of intangible social resources to responsibility in business in a Finnish context. - Peiliä hylkäämässä. Aineettomien sosiaalisten resurssien merkitys liiketoiminnan vastuulle. 204 p. Yhteenveto 3 p. 2010.

- 87 OVASKAINEN, MARKO, Qualification requirements of SMEs in Internet-based electronic commerce. - Findings from Finland. - Pk-yritysten kvalifikaatiovaatimukset Internet-pohjaisessa elektronisessa kaupankäynnissä – löydöksiä Suomesta. 273 p. Yhteenveto 6 p. 2010.
- 88 KUIVANIEMI, LENI, Evaluation and reasoning in the entrepreneurial opportunity process: Narratives from sex industry entrepreneurs. - Arviointi ja päättely liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamisprosessissa. Yrittäjien tarinoita seksiteollisuudesta. 216 p. 2010.
- 89 STORHAMMAR, ESA, Toimintaympäristö ja PK-yritykset. Havaintoja yritysten toimintaan vaikuttavista tekijöistä. - Local environment and the small and medium sized enterprises. Observations of the factors which affect the operations of firms. 186 p. Summary 3 p. 2010.